

III. Przegląd prawodawstwa.

1. Prawo konstytucyjne.

(Od 1 października do 31 grudnia 1920 r.)

W okresie powyższym konstytucja polska jeszcze nie została uchwalona. Zaznaczyć można jedynie kilka aktów państwowych niniejszej wagi.

Przedewszystkiem uchylone zostały niektóre przepisy, związane z chwilową sytuacją polityczną. Uchwałą Sejmu z dnia 29 paźdz. 1920 r., DU 106/700¹⁾ uchylone zostało obowiązujące poprzednio Rozp. Rady Obrony Państwa (z dn. 19 lipca 1920 r.) w przedmiocie ogłaszania w czasie wojny wiadomości, dotyczących wojska i spraw obrony państwa. W ten sposób zniesiona została cenzura rewencyjna. Ustawą z dn. 17 grudnia 1920 r., DU 3/7 uchylono Rozp. Rady Obrony Państwa w przedmiocie kar za obrazę Naczelnika Państwa (obowiązujące od 17 września 1920 r.).

Ze względu na bezpieczeństwo publiczne wydane zostały, względnie przedłużone zarządzenia wyjątkowe. Rozp. Rady Ministrów z dn. 13 paźdz. 1920 r., DU 97/646 przedłużyło Ministrowi b. dzielnicy pruskiej upoważnienie do wydawania na całym obszarze b. dzielnicy pruskiej zarządzeń wyjątkowych na okres dalszych 3 miesięcy, do 15 stycznia 1921 r. Analogiczne Rozp. Rady Ministrów z dn. 28 paźdz. 1920 r., DU 101/671, przedłużyło Ministrowi Spraw Wewnętrznych, ze względu na demobilizację i bezpieczeństwo publiczne, upoważnienie do wydawania na całym obszarze b. zaboru rosyjskiego zarządzeń wyjątkowych na okres dalszych 3 miesięcy, do 2 lutego 1921 r. Wreszcie ustawą z da 25 listopada) 1920 r., DU 736/112, zawieszona została działalność sądów przysięgłych w niektórych okręgach Sądu Apelacyjnego lwowskiego.

Dr, Peretiatkowicz.

¹⁾ Dziennik ustaw Nr 106, pozycja 700.

2. Prawo administracyjne.

Uwagi wstępne.

W zeszytcie 1 szym „Ruchu” (str. 126—160) zamieszczono przegląd prawodawstwa administracyjnego w czasie od 1. 1. do 30. 9. 1920 r. w; następujących działach: likwidacja wojny i odbudowa kraju; likwidacja zaborów; reforma, rolna; rolnictwo; przemysł i handel; komunikacje; sprawy robotnicze; aprowizacja. Obecnie te same działy są ponownie podane, ale już tylko za ostatni kwartał 1920 r., o ile w tym czasie pojawiły się w nich nowe ważniejsze normy. Nadto uwzględnione są tutaj działy, które z powodu szczupłości miejsca musiały być w zeszytcie pierwszym pominięte, te jednak już za cały rok 1920. Są to: organizacja władz; samorząd; urzędnicy; policja państwowa; porządek i bezpieczeństwo publiczne; szkolnictwo; zdrowie publiczne. W ten sposób oba te zeszyty razem zawierają przegląd całego prawa administracyjnego polskiego za rok 1920, wyjąwszy sprawy wojkowe, które zostaną uwzględnione w jednym z najbliższych zeszytów „Ruchu”.

Co do źródeł, z których brano materiał do niniejszego przeglądu, co do sposobu zużytkowania tego materiału i układu przeglądu, odsyłamy do uwag wstępnych w 1-ym zeszytcie, pomieszczonych. Tu powtarzamy tylko objaśnienie skrótów, używanych przy podawaniu norm prawnych:

U = ustawa. Rozp. = rozporządzenie. Zarz. = zarządzenie.
 N. P. = Naczelnik Państw. M. = Ministerstwo. S. W. = Spraw Wewnętrznych. S. Z. = Spraw Zagranicznych. W. == Spraw Woj-
 skowych. Sk. = Skarbu. Sp. = Sprawiedliwości. O. = Wy-
 znań Religijnych i Oświecenia publicznego. S. K. — Sztuki
 i Kultury. Z. = Zdrowia Publicznego. Pr. = Pracy i Opieki Spo-
 łecznej. P. H. = Przemysłu i Handlu. K. = Kolei żelaznych. Rp. =
 Robót publicznych. A. = Apropowizacji. Pt. = Poczty i telegrafów.
 b. dz. pr. = byłej dzielnicy pruskiej. R. M. = Rada Ministrów.
 U. Z. = Urząd Ziemiański. G ł. — główny. O. = Okręgowy. P. = Po-
 wiatowy. G. = Gminny. U. L. = Urząd Likwidacyjny. N. I. K. P. —
 Najwyższa Izba Kontroli Państwa. R. O. P. = Rada Obrony Pań-
 stwa. D. U. = Dziennik Ustaw Rzpltej Polskiej. Dz. Urz. = dzien-
 nik Urzędowy. Dz. Pr. — Dziennik urzędowy Ministerstwa b. dziel-
 nicy pruskiej. Mon. = Monitor Polski. .

I. Organizacja władz.

Ministerstwo b. dzielnicy pruskiej Kompetencja: 1. Rozp. R. M. 12/1 20 D. U. 19/95. 2. Rozp. R. M. 4/11 20 D. U. 109/715 3. Rozp. R. M. 16/12 20 D. U. 119/786.

Województwa. Królestwo Polskie: 4. Obw. P. M. 26/2 20. Mon. 48. 5. Rozp. M. S. W. 14/2 20 D. U. 19/96. 6. Rozp. M. S. W. i M. Sk. 20/2 20 D. U. 19/97. 7. Rozp. M. S. W. i M. A. 6/5 20 D. U. 43/261. Galicja: 8. Ustawa 3/12 20 D. U. 117/768. B. dzielnica pruska: 9. Rozp. M. b. dz. pr. 21/2 20 Dz. Pr. 10/81. 10. Rozp. M. b. dz. pr. 24/4 20 Dz. Pr. 28/243. 11. Rozp. M. b. dz. pr. 23 7 20 Bi. Pr. 49/406. 12. Rozp. M. b. dz. pr. 16/1 20 Dz. Pr. 10/90. 13. Rozp. M. b. dz. pr. 10/5 20 Dz. Pr. 28/251. 14. Rozp. M. b. dz. pr. 28/7 20 Dz. Pr. 52/427. Śląsk: 15. Ust. Konst. 15/7 20 D. U. 73/497. Ziemie wschodnie: 16. Rozp. R. M. 18/11 20 D. U. 115/760. 17. Rozp. R. M. 27/11 20 D. U. 115/762.

Komisarze Rządu: 18. Rozp. R. M. 23/2 20. D. U. 20/106.

Sądy administracyjne: 19. Rozp. M. b. dz. pr. 6/4 20 Dz. Pr. 18/174.

Język urzędowy: 20. Rozp. M. b. dz. pr. 10/3 20 Dz. Pr. 18/171. 33/285.

W tym dziale jest mowa o organizacji wyłącznie Władz administracyjnych ogólnych (politycznych). Inne władze (wojskowe, szkolne, agrarne, mieszkaniowe i t. d.) omawiamy w toku przedstawiania odnośnych specjalnych działów administracji publicznej.

W organizacji i kompetencji Ministerstw nie zaszły w r. 1920 żadne ważniejsze zmiany. Jest ich 15, tak, jak je utworzyły przedewszystkiem w r. 1918, a potem w r. 1919 Dekrety Rady Regencyjnej i Naczelnika Państwa w okresie przedsejmowym, a wreszcie wola Sejmu (jedno tylko Min. b. dz. pr.). Omawiano potrzebę skasowania niektórych ministerstw (Zdrowia Publ., Apropozycji, Kultury i Sztuki), ale nie doszło do tego.

Jedynie kompetencja, M. b. dz. pr. doznała uszczuplenia. Art. 7 Ust. 1/8 1919 (DU 64/385), która powołała do życia, to Ministerstwo, upoważnia R. M. do odbierania mu poszczególnych działów administracji („władz i urzędów”) i przekazywania ich właściwym ministrom. Z upoważnienia tego R. M. skorzystała w, r. 1920 odnośnie do administracji kolei ¹⁾, co do spraw, dotyczących górnictwa i hutnictwa, gazownictwa, gospodarki elektrycznością, miar i wag ²⁾ (przekazując je M. P. H.), wreszcie co do poczty, telegrafu i telefonów ³⁾.

W r. 1918—1919 na terenie b. Królestwa nie istniały władze administracyjne ogólne II instancji: M. S. W. administrowało krajem bezpośrednio przy pomocy urzędów powiatowych (komisariatów, późniejszych starostw). Województwa, stworzone ustawą 2/8 1919 DU 65/395, a zorganizowane Rozp. R. M. 13/11 1919 DU 90/490, zostały ostatecznie uruchomione w b. Królestwie

dopiero z d. 15 lutego 1920 r. ⁴⁾). W ciągu całego tego roku dokonywała się ich stopniowa faktyczna organizacja ⁶⁾—⁷⁾).

W b. Galicji miejsce dawnego cesarskiego namiestnika zajął na podstawie Rozp. R.M. 7/3 1919 DU 24/240 Gen. Delegat Rządu, władza nie będąca w stanie należycie administrować w charakterze II instancji tak wielkim, 8-miljonowym obszarem. To też i tutaj z końcem 1920 r. Sejm wprowadza organizację wojewódzką ⁸⁾, wzorując ją, bez żadnych istotnych zmian, na organizacji wprowadzonej już do Królestwa. Jedyna różnica jest ta, że tutaj nie będzie Rad wojewódzkich, ciał doradczych przy wojewodzie. Natomiast, aż do czasu utworzenia przez Sejm prawdziwego samorządu wojewódzkiego, ma nadal funkcjonować organ samorządu krajowego, Tymczasowy Wydział Samorządowy, który zastąpił dawny galicyjski Wydział Krajowy, a częściowo nawet przejął pewne uprawnienia dawnego Sejmu galicyjskiego, skasowanego w r. 1920 (Ustawa 30/1 1920 DU U/61). Galicję podzielono na 4 województwa: krakowskie, lwowskie, stanisławowskie i tarnopolskie. Organizację ich przeprowadza M. S. W. O terminie ich uruchomienia decyduje R.M. Dotychczas (marzec 1921) nie zostały jeszcze wprowadzone w życie.

Organizacja wojewódzka w b. dz. pruskiej, poza nazwą nie ma prawie nic wspólnego z województwami w tamtych dwóch dzielnicach utworzonymi, czy tworzącymi się: jest wierną odbitką dawniej na tych ziemiach istniejącej pruskiej organizacji władz administracyjnych II i III stopnia, skombinowanych tylko ze sobą i nieznacznie przekształconych. Wspomniana już ustawa o tymczasowym zarządzie tej dzielnicy (Ust. 1/8 19 DU 64/385) tworzy województwa: poznańskie i pomorskie. Okrąg pierwszego obejmuje obszar dawnej prowincji poznańskiej, okrąg drugiego — obszar dawnej prowincji zachodnio-pruskiej, obu w tych granicach, w jakich przyznane zostały Polsce. Organy rządowe wojewódzkie powstały ze złania dawnych organów rządowych prowincjonalnych i regencyjnych (obwodowych). Zamiast pięciu, jest ich obecnie cztery, a to wskutek tego, że w osobie wojewody łączy się atrybucje: Naczelnego Prezesa prowincji i Prezesa regencji. Drugi organ, Urząd wojewódzki, jest dawniejszym urzędem regencyjnym. Trzecim organem jest Wojewódzka Rada Administracyjna. To znowu dawniejsza Rada Prowincjonalna, pod względem kompetencyjnym niczem się od niej nie różniąca i zupełnie niemal tak samo skonstruowana. Wreszcie Wojewódzki Sąd Administracyjny, to dawniejszy Wydział Obwodowy przy urzędzie regencyjnym, mający tę samą, co on, kompetencję i analogiczny skład ⁹⁾). W miejsce dawnych komisji odwoławczych regencyjnych utworzono jedną

taką komisję dla województwa poznańskiego¹⁰⁾, a drugą dla województwa pomorskiego¹¹⁾). Dotychczasowe prowincjonalne Kolegium szkolne, oddziały dla spraw szkolnych i wyznaniowych, oraz decernaty dla szkół zawodowych każdego województwa złączono w jeden urząd pod nazwą: „Komisja dla spraw wyznaniowych i szkolnych”, którą podzielono na cztery oddziały: szkół średnich, powszechnych, zawodowych i spraw wyznaniowych¹²⁾). Przy każdym województwie utworzono nadto wojewódzki Urząd Zdrowia, na czele którego stoi Dyrektor, mający do pomocy inspektora lekarskiego i inspektora farmaceutycznego¹³⁾).

Statut organizacyjny województwa Śląskiego został już omówiony w przeglądzie prawa konstytucyjnego.

Ziemie wschodnie, które przypadły Polsce na podstawie rozejmu w Rydze z 12/10 1920, podzielone zostały Rozporządzeniem R. M. na trzy okręgi: wołyński, poleski i nowogródzki i w każdym z nich utworzono władzę administracyjną II instancji, wzorowaną na województwach w b. Królestwie¹⁶⁾). Tymczasowy Zarząd Terenów Przyfrontowych i Etapowych, powołany do życia rozkazem W. N. 9/9 20, został zniesiony, a agendy jego przekazane poszczególnym ministerstwom i innym władzom centralnym¹⁷⁾).

Władze administracyjne I instancji, jakie istniały z czasów zaborczych w b. Galicji i b. dzielnicy pruskiej nie uległy w Polsce żadnym zmianom. Naczelnik powiatu w b. dzielnicy pruskiej — dawniejszy landrat — otrzymał tylko polską nazwę starosty.

W b. Królestwie na terenie, opróżnionym wskutek usunięcia dawnych władz rosyjskich i późniejszych okupacyjnych niemieckich i austriackich, trzeba było tworzyć władze administracyjne I instancji bez związku z przeszłością. Po całorocznym niemal okresie prób i wahań, w ciągu którego ani kompetencja ani nawet nazwa urzędów nie była ściśle określona, zostały one ostatecznie zorganizowane Rozporządzeniem R. M. z 28/8 19 DU 72/426 i z 13/11 19 DU 90/488—489 pod nazwą także starostw, na zasadzie zespolenia w nich całego szeregu gałęzi administracji publicznej, przede wszystkim zaś gospodarczych. Zgodnie z przepisami, zawartymi w tych rozporządzeniach, utworzone w trzech największych miastach b. Królestwa władze administracyjne I instancji noszą nazwę Komisarzy Rządowych¹⁵⁾). Podlegają oni Wojewodzie, wyjąwszy komisarza warszawskiego, który łączy w sobie kompetencje wojewody i starosty i podlega bezpośrednio Ministrom.

Sądownictwo administracyjne nie zostało jeszcze w Polsce zorganizowane. Jedynie w b. dzielnicy pruskiej istnieje nadal organizacja odziedziczona po Prusach. Nie uległa ona żadnej.

istotnej zmianie: dostosowano ją tylko do zmienionych warunków przez utworzenie Senatu administracyjnego Sądu Apelacyjnego w Poznaniu ¹⁹⁾ i przez przemianowanie dawnych wydziałów obwodowych, o czym wyżej była mowa ⁹⁾.

Sprawa języka urzędowego władz administracyjnych z natury rzeczy musiała być prawnie unormowaną jedynie na terenie b. dzielnicy pruskiej. W myśl Rozp. M. b. dz. pr. ²⁰⁾, powtarzającego bez istotnych zmian Rozporządzenie Komisariatu N. R. L. z maja 1919, językiem urzędowym wszystkich władz w tej dzielnicy jest język polski: „O ile bieg spraw tego wymaga, wolno posługiwać się pomocniczo językiem niemieckim. Zezwoleń na to udzielają wojewodowie, starostowie krajowi, prezesi naddyrekcji ceł, prezydenci dyrekcji kolei, prezydenci naddyrekcji poczt, a w gałęziach administracji nie podlegających tym naczelnikom — właściciwi ministrowie. Gdziekolwiek obowiązujące ustawy niemieckie lub pruskie nakazują używanie języka niemieckiego, wchodzi w jego miejsce język polski.”

II. Samorząd.

B. zabór rosyjski. Miasta: 1. Ustawa 20/2 20 D. U. 19/91. 2. Ustawa 20/2 20 D. U. 19/92.

B. zabór austriacki. Zniesienie Sejmu i Wydziału Krajowego gal.: 3. Ustawa 30/1 20 D. U. 11/61.

B. zabór pruski. Tymcz. organizacja samorządu w woj.: pomorskiem i na nowoobjętych ziemiach woj. poznańskiego. 4. Rozp. M. b. dz. pr. 5/1 20 Dz. Pr. 3/2. 5. Rozp. M. b. dz. pr. 20/1 20 Dz. Pr. 3/3. Godła i barwy związków samorządowych: 6. Rozp. M. b. dz. pr. 31/3 20 Dz. Pr. 18/172. Przysięga urzędników samorządowych: 7. Rozp. M. b. dz. pr. 9/8 20. Dz. Pr. 52/415. 8. Rozp. M. b. dz. pr. 15/9 20 Dz. Pr. 56/450. Zmiana ordynacji wiejskiej: 9. Rozp. M. b. dz. pr. 25/3 20 Dz. Pr. 19/190.

B. zabór rosyjski. W ustroju gminy wiejskiej, opartym jeszcze na ukazie 2/3! 1864, prawo polskie wprowadziło jeszcze w r. 1918 tylko dwie istotne zmiany: 1) wprowadziło reprezentację gminną: zatrzymując zgromadzenie gminne, jako organ naczelny samorządu wiejskiego, ustanowiło obok niego Radę gminną nieliczną, jako organ przygotowawczy i wykonawczy zgromadzenia gminnego, które go wybiera; 2) zdemokratyzowało zgromadzenie gminne, przyznając prawo udziału w niem wszystkim pełnoletnim mężczyznom i kobietom, zamieszkałym w gminie przynajmniej od pół roku (Dekret N. P. 27/11 18 DU 18/48). Tak dorywczo i połowicznie przystosowany do nowych warunków stary ustrój okazuje się w praktyce życiowej wadliwym. Zasadniczej naprawy jego dotychczas jednak nie dokonano. Rząd wniósł do

Sejmu projekt nowej ustawy gminnej: nie został on jednak dotąd załatwiony.

Samorząd miejski nie istniał w Królestwie za czasów rosyjskich. Pierwsze jego zaczątki powstały za czasów okupacji niemieckiej i austriackiej. Zostaje zorganizowany w ściśle określonej liczbie miast zaraz w pierwszych miesiącach istnienia Państwa Polskiego również na szerokiej podstawie demokratycznej (Dekrety N.P. 13/12 19 DU 20/58 i 4/2 19 DU 13/140). Nie ulega on już później żadnym zmianom. Sejm w r. 1920 upoważnił M. S. W. do rozciągnięcia ustawy o samorządzie miejskim na dalsze miasta ¹⁾, a Radę Ministrów (na wniosek M. S. W.) do zaliczania osad wiejskich w poczet miast i do zmieniania granic miast ²⁾.

Nie było również samorządu terytorialnego (powiatowego i gubernjalnego) za czasów rosyjskich. Pierwsze zaczątki samorządu powiatowego powstają dopiero w okresie okupacyjnym. Organizuje go Państwo polskie zaraz w pierwszej dobie swego istnienia, powołując do życia Sejmiki powiatowe, złożone z delegatów Rad gminnych, i Wydziały powiatowe, ich organy wykonawcze, których członków mogą powoływać sejmiki i z poza swego grona. W obu ciałach przewodniczy starosta (Dekrety N. P 5/12 18 DU 19/51 i 4/2 19 DU 13/41).

Samorządu wojewódzkiego niema dotychczas w b. Królestwie. Istnieje tylko surogat jego, pod postacią Rad wojewódzkich, złożonych z przedstawicieli sejmików i Rad miejskich miast „wydzielonych” i z urzędników. Dotychczas mają one znaczenie tylko ciał doradczych przy wojewodach (Ustawa 2/8 19 DU 65/395).

B. zabór austriacki. W ustroju gminy wiejskiej dokonana została tylko jedna zasadnicza zmiana: wcielono do niej obszar dworski, który dotychczas stanowił samoistną jednostkę administracyjną (Ustawa 26/7 19 DU 67/404). Podstawy prawne samorządu powiatowego nie uległy zmianie. Polecenie dane Gen. Delegatowi Rządu, aby przeprowadził zjednoczenie władz powiatowych rządowych (starostw) i samorządnych (rad i wydziałów powiatowych) nie zostało wykonane (Rozp. R. M. 7/3 19 DU 24/240).

B. zabór pruski. Organizacja samorządowa pruska pozostała w zasadzie nienaruszona. Sejmiki prowincjonalne i powiatowe są tylko rozwiązane. Funkcje ich spełniają zastępczo wydziały, których skład uległ zmianie w przystosowaniu do zmienionych warunków politycznych. Dawny Wydział prowincjonalny zwie się obecnie Wydziałem krajowym. Prawo wyborcze w miastach i w gminach wiejskich zostało zdemokratyzowane.

III. Urzędnicy.

Pełnienie służby wojskowej: 1. Ustawa 11/7 19 D. U. 59/357 Dz. Pr. 39/354. 2. Rozp. R. M. 20/10 19 D. U. 37/474, Dz. Pr. 39/354 3. Roz. R. M. 12/7 20 D. U. 57/352 Dz. Pr. 39/354. 4. Rozp. R. O. P. 30/7 20 D. U. 71/480.

Odpowiedzialność za przestępstwa z chęci zysku. 5. Ustawa 30/1 20 D. U. 11/60 Dz. Pr. 10. 0. Rozp. R. O. P. 6/8 20 D. U. 73/501. 7. Rozp. R. M. 16/8 20 D. U. 83/556.

Uposażenie: 8. Ustawy 13/7 20 D. U. 65/429-436. 9. Rozp. R. M. 5/8 20 D. U. 77/521. 10. Rozp. R. M. 15/11 20 D. U. 118/781. 11. Rozp. R. M. 22/9 20 D. U. 101/660. Dodatki reprezentacyjne i za kierownictwo: 12. Rozp. R. M. 4/10 20 D. U. 97/538. 13. Rozp. 22/11 20. D. U. 115/76L. — Zaliczenia niższych funkcjonariuszów do stopni płac: 14. Rozp. P. M. i M. Sk. 5/8 20 D. U. 77/520. 15. Rozp. P. M., M. Sk. i M. b. dz. pr. 30/9 20 D. U. 95/626 Dz. Pr. 72. 16. Rozp. P. M. i M. Sk. 21/10 20 D. U. 101/672. — Podwyższenie mnożnika: 17. Rozp. R. M. — 20 D. U. 99/659. 18. Rozp. R. M. 16/12 20 D. U. 117/770. — Dżety i koszt podożroży: 19. Rozp. R. M. 5/8 20 D. U. 74/507. — Ulgi kolejowe: 20. Rozp. M. K. 30/6 20 Mon. 147.

Subwencjonowanie i gwarantowanie kooperatyw: 21. Ustawa 13/7 20 D. U. 62/399. Statut urzędu zaopatrywania pracowników państwowych: 22. Rozp. M. A. 30/4 20 Mon. 235.

Emerytury: 23. Ustawa 31/7 19 D. U. 65/392. 24. ustawa 8/1 20 D. U. 4/18. 25. Ustawa 5/3 20 D. U. 23/127. 26. Ustawa 1/7 20 D. U. 54/328.

B. dzielnica pruska: Urzędnicy Niemcy: 27. Rozp. M. b. dz. pr. 24/12 19 Dz. Pr. 1/2. Przyjmowanie: 28. Rozp. M. b. dz. pr. 8/3 20 Dz. Pr. 15/132. Mianowanie: 29. Rozp. M. b. dz. pr. 5/11 20 Dz. Pr. 72/497 Postępowanie dyscyplinarne: 30. Rozp. M. b. dz. pr. 21/10 20 Dz. Pr. 68/489. Opodatkowanie: 31. Rozp. M. b. dz. pr. 23/1 20 Dz. Pr. 7/8

Jedynie na terenie b. zaboru rosyjskiego podlegają urzędnicy polscy normom polskiego prawa urzędniczego. Są to „Tymczasowe przepisy służbowe dla urzędników państwowych”, wydane wraz z „Tabelą plac urzędników państwowych” Reskryptem Rady Regencyjnej z 11/6 18 DU 6/13. W dwóch innych dzielnicach Polski obowiązuje jeszcze do dziś dnia prawo urzędnicze dawnych państw zaborczych (w Wielkopolsce: pruskie przepisy służbowe, zmodyfikowane t. zw. pragmatyką b. dzielnicy pruskiej; w Galicji — austr. pragmatyka Służbowa 1/2 1914). Ujednoczenie tego prawa na całym obszarze. Państwa postępuje powoli: dokonane zostało dopiero w niewielu punktach zaznaczonych poniżej, przede wszystkim zaś w sprawie uposażenia..

W styczniu 1921 r., wniósł wreszcie Rząd do Sejmu „projekt ustawy o państwowej służbie cywilnej i ustawy o organizacji władz dyscyplinarnych i postępowaniu dyscyplinarnem przeciwko funkcjonariuszom państwowymi” (projekt t. zw. pragmatyki służbowej).

Stosunki służbowe funkcjonariuszów państwowych podczas pełnienia służby wojskowej¹⁾—²⁾. Funkcjonariusze Państwowi, winni w zasadzie narówni z wszelkimi innymi obywatelami

dopełniać obowiązku służby wojskowej według ustawy, normującej ten, obowiązek (Dekret N. P. 27/10 18 DU 13/28). Od tej zasady istnieją jednak wyjątki: Urzędnicy, powołani do wojska wskutek mobilizacji (częściowego uzupełnienia do stanu wojennego), mogą być na wniosek tego Ministra, któremu, służbowo podlegają, przez Ministra Spraw Wojskowych czasowo zwolnieni od czynnej służby wojskowej, o ile ze względów publicznych są niezbędnie potrzebni w służbie cywilnej. Mogą, ale nie muszą; jest to pozostawione swobodnemu uznaniu M. W: Przed ewent. jednak odmownym rozstrzygnięciem winno ono porozumieć się w krótkiej drodze z, zainteresowaniem Ministerstwem ²⁾. Ministrowie, kierownicy ministerstw i innych naczelnich urzędów» centralnych, jak również podsekretarze stanu, są zawsze wolni od służby wojskowej, dopóki piastują swój urząd.

Funkcjonariusze etatowi, powołani do wojska, pozostają nadal na etacie swej władzy i czas służby wojskowej zalicza im się do wymiaru emerytury. Co do ich uposażenia, to czyni się między nimi różnicę w zależności od tego, do jakiej służby zostaną powołani. Podczas pełnienia obowiązków normalnej służby czynnej w wojsku stałem nie pobierają żadnego uposażenia cywilnego. Podczas służby w zapasie (wyszkolenia wojskowego), jak również podczas ćwiczeń wojskowych zatrzymują swoje zwykłe uposażenie cywilne. W razie powołania wreszcie wskutek mobilizacji (częściowego uzupełnienia do stanu wojennego) pobierają obok gaży wojskowej (żołdu) różnicę między t e m posażeniem wojskowym a cywilnym, o ile to ostatnie jest wyższe, a nadto , o ile prowadzą własne gospodarstwo rodzinne — dodatek 20%—40%, zależnie od stosunków rodzinnych. Wyjątkowo, z ważnych względów służbowych, prawo pobierania uposażenia może, być przyznane przez Ministra także funkcjonariuszom nieetatowym (praktykantom, prowizorycznym etc.).

Do służby ochotniczej może funkcjonariusz państwowy wstąpić, o ile otrzyma urlop od swojej władzy służbowej. Jeżeli służba ochotnicza nie ma trwać dłużej niż 3 miesiące, należy mu się urlop płatny. W razie dłuższej służby udzielenie urlopu ma być uzależnione od zrzeczenia się uposażenia na czas służby wojskowej, a nadto czasu tego niema się liczyć przy przesuwaniu do wyższej kategorii płac. Od tych warunków można (ale nie musi się) odstępować jedynie w czasie mobilizacji.

W czasie najazdu bolszewickiego Rada Ministrów nakazała udzielać urlopów wszystkim funkcjonariuszom państwowym, którzy się zgłoszą do wojska. Odmówienie urlopu mogło nastąpić jedynie w tym wypadku, gdy funkcjonariusz był nieodzownie po-

trzebny na stanowisku cywilnym. Przytem funkcjonariusze nieetatowi wszelkiego rodzaju, którzy wstąpili dobrowolnie do wojska, zostali na ten czas zrównani z etatowymi pod względem uprawnień przyznanych omówioną wyżej ustawą. Obowiązuje ona w całym państwie.

Wobec niepokojącego szerzenia się wśród urzędników przestępstw popełnianych z chęci zysku, Sejm wydal w początkach 1920 r. ustawę, zagrażającą winnym najostrejszymi karami⁵⁾. Śmiercią przez rozstrzelanie ukarany będzie urzędnik cywilny, który w związku z urzędowaniem i z pogwałceniem obowiązków swoich dopuścił się kradzieży lub przywłaszczenia, (sprzeniewierzenia) majątku powierzonego mu lub dostępnego z powodu służby, dalej oszustwa, a wreszcie każdego innego przestępstwa służbowego, popełnionego z chęci zysku. Ta sama kara czeka go za przyjęcie lub żądanie korzyści majątkowej (łapówki) w zamian za pogwałcenie obowiązków urzędowych: o ile to pogwałcenie nie jest jednak zamierzone, karany będzie tylko więzieniem ciężkiem (domem kary) od lat 4—15, a nawet od 1—4 lat w razie okoliczności łagodzących. Tak samo i co do wszystkich innych wymienionych dopiero co przestępstw, o ile takie okoliczności łagodzące zachodzą, lub też w wypadkach mniejszej wagi, sąd może zamienić karę śmierci na ciężkie więzienie od lat 4—15. Dalsze złagodzenie kary jest niedopuszczalne. Usiłowanie jest karane na równi z czynem dokonany. Przestępstwa w ustawie tej wymienione będą zawsze uważane za zbrodnie. Z pod działania jej są wyjęci urzędnicy, którzy w chwili popełnienia przestępstwa nie ukończyli jeszcze 21 roku życia. Także nie będzie zupełnie karany urzędnik, który dopuścił się kradzieży, lub przywłaszczenia (sprzeniewierzenia), o ile dobrowolnie zwrócił mienie skradzione lub przywłaszczone, albo w inny sposób wynagrodził wyrządzoną szkodę i to zanim jego wina została ujawniona władzy powołanej do ścigania przestępstw. Osoby cywilne, które dopuściły się przekupienia urzędnika w celu skłonienia go do popełnienia któregoś z przestępstw w ustawie oznaczonych, podlegają karom przez nią ustanowionym i w tym samym trybie postępowania. Będą jednak wolne od odpowiedzialności karnej, jeśli przyczynią się do wykrycia lub udowodnienia dokonanego przestępstwa, zanim władza, powołana do ścigania przestępstw, dowie się o ich czynie.

Właściwymi do orzekania w tych sprawach we wszystkich instancjach są Sądy karne w składzie trzech sędziów państwowych. Jeżeli w pierwszej instancji winę orzeczono jednomyślnie, wyrok staje się prawomocny już w chwili ogłoszenia. W czasie najazdu bolszewickiego R. O. P. upoważniła R. M.⁶⁾ do poddawania prze-

stępstw tu omawianych orzecznictwu sądów doraźnych, przyczem poddanie to ma nastąpić przez ogłoszenie właściwego zarządzenia R. M. w Dzienniku Ustaw. Z upoważnienia tego skorzystała zaraz R. M. ⁷⁾, wprowadzając względem tych przestępstw postępowanie doraźne na terenie b. Królestwa i b. Galicji. Ustawa z 30/1 20 obowiązuje czasowo, a mianowicie tak długo, dopóki mocy jej nie uchylili R. M. uchwałą zatwierdzoną przez N. P. i ogłoszoną w Dzienniku Ustaw.

Uposażenie urzędników i niższych funkcjonarjuszów państwowych zostało dla całego Państwa jednolicie unormowane ustawą 13 lipca 1920 r. ⁸⁾. Składa się ono z następujących 4 elementów: 1) z płacy zasadniczej, 2) z dodatku za wysługę lat, 3) ew. z dodatku za studia wyższe, 4) z dodatku drożyznianego. Pierwsze trzy elementy są składnikami stałymi uposażenia urzędniczego; natomiast dodatek drożyzniany pobierają urzędnicy tylko czasowo, dopóki trwają stosunki wyjątkowe, wywołane wojną.

Wszystkie urzędy państwowe są rozdzielone na dwanaście stopni służbowych (I—XII). Do każdego stopnia jest przywiązana płaca zasadnicza pewnej wysokości (w pierwszym stopniu wynosi 5.000 mk. miesięcznie, potem maleje od stopnia, do stopnia o paręset marek i dochodzi wreszcie w XII stopniu do 500 mk.). W miarę awansowania przechodzi urzędnik do wyższych stopni służbowych, a więc tem samem do wyższych stopni płac. Tytułem dodatku za wysługę lat otrzymuje urzędnik za każdy rok służby państwowej 2.5 proc. pobieranej w danej chwili płacy zasadniczej. Po upływie więc 40 lat służby pobierać będzie 100 proc., czyli podwójną płacę zasadniczą tego stopnia, który w owej chwili osiągnie. Przy wymiarze dodatku za wysługę lat w zasadzie liczy się urzędnikowi służbę tylko od dnia rzeczywistego jej objęcia w Państwie polskim. Jednak można mu zaliczyć także pewną ilość lat — najwyżej 20 — spędzonych przedtem w służbie publicznej w państwach obcych (zaborczych), albo też w pracy zawodowej, przygotowującej i uzdalniającej do obecnej jego służby państwowej polskiej, pod tym jednak warunkiem, że do tej służby wstąpił jeszcze przed 1 października 1920 r. Tym, którzy wstąpili do niej po tym terminie, może być zaliczony poprzedni czas obcej służby, lub pracy zawodowej jedynie wtedy, gdy udowodnią niemożliwość wcześniejszego wstąpienia. O tych zaliczeniach decydują Komisje weryfikacyjne przy władzach centralnych i przy władzach II instancji. Dla urzędników czterech najwyższych stopni służbowych tworzy się specjalną komisję weryfikacyjną przy Prezydium Rady Ministrów.

Ci urzędnicy, którzy ukończyli wyższy zakład naukowy i złożyli tam przepisane egzamina, otrzymują dodatek za studia wyższe,

wynoszący 5 proc. płacy zasadniczej za każdy rok studiów, maksimum jednak 20 proc. tej płacy. Rada Ministrów wydała spis tych zakładów tak polskich, jak i zagranicznych, których ukończenie daje prawo do pobierania tego dodatku⁹⁾—¹⁰⁾).

Dodatek drożyzniany ma charakter elastyczny i jest tak skonstruowany, aby jego wysokość można było z łatwością, niejako automatycznie, przystosować do zmiennych warunków, tak osobistych jednostki, jak i ogólnych ekonomicznych kraju. Wymiar jego w każdym indywidualnym wypadku zależy od następujących współczynników: a) od stopnia służbowego urzędnika, b) od stosunków jego rodzinnych, c) od miejscowości, w której stale pełni służbę, d) od poziomu drożyzny panującej w kraju.

Podstawą obliczenia dodatku drożyznianego jest płaca zasadnicza urzędnika. Formuła tego obliczenia jest następująca:

$$D = /a + b/c.$$

„a” („mnożna”) jest to część płacy zasadniczej, obliczona według stopy procentowej określonej przez ustawę dla urzędników samotnych w pewnej stałej cyfrze dla każdego stopnia służbowego. Ta stopa wynosi w pierwszych czterech stopniach służbowych 1 proc, potem wzrasta w każdym następnym, stopniu o 0.1 proc, tak, że dochodzi ostatecznie w XII stopniu do 1,8 proc.

„b”, jest to cyfra stała przez ustawę określona, której wysokość zależy od ilości osób (żony i dzieci), będących na utrzymaniu urzędnika. Dla urzędnika samotnego $b = 0$; dla utrzymującego małą rodzinę (1—2 osób) $b = 4$; dla utrzymującego średnią rodzinę (3—4 osób) $b = 7$; dla utrzymującego dużą rodzinę (ponad 4 osoby) $b = 10$.

„c” („mnożnik”), jest to cyfra, tak samo jak i „b” konwencjonalnie oznaczona, ale zmienna; której wysokość oznacza Rada Ministrów w zależności od stanu drożyzny. Mnożnik jest jednakowy dla wszystkich stopni służbowych, a różny dla poszczególnych klas miejscowości. Rada Ministrów dokonytuje podziału miejscowości na klasy, uwzględniając różnice warunków ekonomicznych. Obecnie są one podzielone na 5 klas⁹⁾—¹¹⁾). Mnożnik ustalono zrazu dla I klasy na 150, dla II na 135, dla III na 120, dla IV na 105, dla V na 90. Następnie dwukrotnie go zwiększono wobec szybkiego wzrostu drożyzny, tak, że w grudniu podwoił on się¹⁷⁾—¹⁸⁾).

Uposażenie obliczone według powyżej podanych zasad*) na-

*) **Przykład:** Ile wynosił dodatek urzędnika IV stopnia służbowego, zamieszkałego w Poznaniu, mającego rodzinę złożoną z żony i 2 dzieci dnia 1 stycznia 1921.

$a = 32$ (1% od płacy zasadniczej IV st. t. j. 3 200 mk); $b = 7$ (współczynnik dla średniej rodziny).

Mnożna = $a + b = 32 + 7 = 39$.

leży się urzędnikowi stałemu. Urzędnik prowizoryczny otrzymuje uposażenie w analogiczny sposób obliczone, jednak bez dodatków za wysługę lat i za studia wyższe.

Ustawia upoważniła Radę Ministrów do unormowania wszelkich niestałych poborów urzędniczych. Na podstawie tego upoważnienia R. M. wydała rozporządzenie, dotyczące diet i kosztów podróży¹⁹⁾ i dodatków reprezentacyjnych i za kierownictwo^{12), 13)}. Rozporządzenia te mają moc obowiązującą na obszarze całego państwa, znosząc wszelkie w tej materji dotychczas obowiązujące przepisy. Dodatki na: koszta reprezentacyjne pobierają w wymiarze przez ustawę określonym pewne kategorie urzędników tam wymienionych: Ministrowie, Prezesi G. U. Z., G. U. L., N. I. K. P., podsekretarze stanu, Wojewodowie, Starostowie, Komisarze Rządu. Urzędnicy zaś, którzy „faktycznie kierują składowemi jednostkami administracyjnymi”, a nie pobierają dodatku reprezentacyjnego, mogą mieć przyznany dodatek funkcyjny za kierownictwo w wymiarze przez ustawę oznaczonym, a zależnym od stopnia służbowego urzędnika. Spis stanowisk kierowniczych układa i uzupełnia Prezydent Ministrów w porozumieniu z Ministrem skarbu, a przyznaje i wymierza dodatek właściwy minister w porozumieniu z Ministrem skarbu.

Uposażenie funkcjonariuszów niższych jest unormowane zupełnie według tych samych zasad, co uposażenie urzędników. Różnice są tylko ilościowe. Funkcjonariusze ci są podzieleni na 9 stopni płacy (1—9), przyczem płace sześciu wyższych stopni (4—9) pokrywają się z, trzema najniższemi stopniami plac urzędniczych (X—XII). W innych nieco cyfrach Jest ustalona stopa procentowa, służąca do obliczenia mnożnej („a”)-

Osobnemi rozporządzeniami zaliczono wszelkie istniejące kategorie funkcjonariuszów niższych do poszczególnych stopni płacy i to inaczej na terenie b. zaboru rosyjskiego i austriackiego^{14)—16)}, a inaczej na terenie b. dzielnicy pruskiej¹⁵⁾.

Osobne ustawy normują uposażenie pracowników kolei państwowych, nie pozostających na etacie Ministerstwa kolei żelaznych, i funkcjonariuszów policji państwowej (DU 65/430—431), ale co do swoich zasad niczem się one nie różnią od ustawy o uposażeniu urzędników i niższych funkcjonariuszów państwowych. I tu różnice są tylko ilościowe. Pracownicy kolejowi są podzieleni na 15 stopni płac (1—15), przyczem pierwsze 13 stopni odpowiadają

Mnożnik = o = 240 (w tej wysokości E. M. oznaczyła mnożnik dla miejscowości III klasy, do których Poznań należy).

D = 39. 240 = 9360 mk. (prawie potrójna płaca zasadnicza).

stopniom urzędniczym IV do XII, a 14 i 15 odpowiadają 1-mu i 2-mu stopniowi niższych funkcjonariuszowi.

Wyżsi funkcjonariusze policyjni są podzieleni na 8 stopni służbowych (I—VIII), które odpowiadają mniej więcej średnim stopniom urzędniczymi od IV do VIII. Niżsi funkcjonariusze policyjni są zaliczeni do czterech stopni służbowych, które odpowiadają mniej więcej stopniom urzędniczym IX, X i XI. W wysokości stopy procentowej, służącej do obliczenia „mnożnej” zachodzą i tutaj nieznaczne różnice.

Na innych nieco zasadach jest oparte uposażenie sędziów, prokuratorów i aplikantów (U. 13/7 20, DU 65/436). Do nich nie ma zastosowania system hierarchiczny, według którego są ugrupowani urzędnicy, nie są więc oni podzieleni na żadne stopnie służbowe. Natomiast są oni podzieleni na 4 grupy w zasadzie w zależności od tego, przy jakiej kategorii sądów służą (sądy pokoutu, resp. powiatowe, Okręgowe, apelacyjne, Sąd Najwyższy). Uposażenie składa się z następujących 4-ch elementów: 1) płacy zasadniczej, 2) dodatku starszeństwa, 3) dodatku za kierownictwo, 4) dodatku drożyznianego. Płaca zasadnicza wynosi dla każdego sędziego zawsze tę samą kwotę: 2400 mk. miesięcznie. Dodatek starszeństwa) wynosi 300 mk. za każde 3 lata dokonanej służby. Takich trzechleci otrzymują sędziowie I i II grupy po siedem, III grupy — pięć, IV — trzy. Ale sędziowie I grupy rozpoczynają w niej służbę od samej płacy zasadniczej bez żadnego dodatku; II grupy — od płacy zwiększonej o kwotę równą czterem trzechleciom; III grupy — o kwotę równą dziewięciu trzechleciom; IV grupy — o kwotę równą czterem trzechleciom. W razie przeniesienia z grupy wyższej do niższej sędzia zatrzymuje uzyskany w grupie wyższej dodatek starszeństwa w tej wyższej grupie. Sędziowie sprawujący czynności kierownicze otrzymują tytułem dodatku za kierownictwo pewien procent od sumy innych swoich stałych poborów. Wynosi on 10 do 30 proc, zależnie od rodzaju tych czynności. Dodatek drożyzniany jest skonstruowany zupełnie według tych samych zasad, co dla innych kategorii urzędniczych.

Aplikanci nieegzaminowani otrzymują uposażenie w wysokości w pierwszym roku 600 mk., a w następnych latach 1000 mk. miesięcznie; egzaminowani — trzy czwarte zasadniczej płacy sędziowskiej, ponadto, jedni i drudzy, dodatek drożyzniany w wymiarach niższych od sędziowskiego.

Jednolita dla całego Państwa Ustawa emerytalna funkcjonariuszów państwowych nie została dotychczas wydana. Dopiero w styczniu 1921 r. wpłynął do Sejmu projekt takiej ustawy, opracowany przez Rząd. Bardzo ciężkiemu położeniu emerytów,

oraz wdów i sierót po nich, usiłował Sejm zaradzić, przyznając im, a następnie powiększając, nadzwyczajny dodatek drożyzniany²³⁾⁻²⁶⁾).

Minister skarbu jest upoważniony do udzielania kooperatywom pracowników państwowych, mającym na celu zaopatrzenie swych członków w mieszkania, środki żywności i inne artykuły pierwszej potrzeby, pomocy finansowej w formie pożyczek, oraz gwarancji Skarbu Państwa względem instytucyj finansowych — do wysokości 300 milj. mk. Pomoc ta: może być udzielana bądź na uruchomienie przedsięwzięcia, bądź na zasilenie go kapitałem obrotowym²¹⁾).

Urząd zaopatrywania pracowników państwowych²²⁾ jest organem Ministerstwa Apropowizacji, posiadającym własną osobowość prawną. Nie jest wprawdzie instytucją zarobkową, obliczona na zyski, ale sam siebie winien utrzymywać. Kapitał zakładowy i obrotowy Urzędu stanowią fundusze, przyznane przez Rząd Ministrowi Apropowizacji, jako kredyt bezprocentowy, działalność jego rozciąga się na całe Państwo przy pomocy oddziałów i agentur. Organami Urzędu są: Dyrektor, Rada nadzorcza i Komitet delegatów apropowizacyjnych.

IV. Policja państwowa.

1). Ustawa policyjna 24/7 19 D. U. 61/363, Organizacja Komendy Głównej: 2). Rozp. M. S. W. 11/9 19 Mon. 213. Org. Komend okręgowych: 3). Rozp. M. S. W. 4/12 19. D. U. 94/ 507, Org. Komend powiatowych: 4). Rozp. M. S. W. 4/12 19 D. U. 94/508 Komisja Kwalifikacyjna: 5). Rozp. M. S. W. 29/8 19 Mon. 196, Przepisy dyscyplinarne: 6). Rozp. M. S. W. 16/9 19 Mon. 215, Szkoły policyjne: 7). Rozp. M. S. W. /10 19 Mon 233, Urzędy policyjno-śledcze: 8). Rozp. M. S. W. /10 19 Mon. 235, Umundurowanie i uzbrojenie: 9) Rozp. M. S. W. i M. W. 2/3 20 D. U. 26/159: 10). Rozp. M. S. W. 30/4 20 D. U. 55/339, Uposażenie: 11). Ustawa 13/7 20 D. U. 65/431, Koszta utrzymania: 12). Rozp. M. S. W. 22/10 19 D. U. 5/28 ex 1920. Militaryzacja: 13). Rozp. R. O. P. 6/8 20 D. U. 75/511, 14). Rozp. R. O. P. 30/7 20 D. U. 76/518, 15). Uchwała Sejmu 11/11 20 Mon, 265, Postępowanie wobec wojskowych: 10). Rozp. M. S. W. i M. W. 20/4 20 Mon. 108 Dz. Pr. 4C/362, Wprowadzenie do b. Galicji: 17). Rozp. M. W. i M. S. W. 12/11 19 D. U. 87/475, 18). Rozp. 14/11 19 D. U. 91/494. Wprowadzenie do b. dz. pr.: 19). Rozp. M. b. dz. pr. 11/6 20 Dz. Pr. 31/264, 20). Rozp. M. b. dz. pr. 23/6 20 Dz. Pr. 34/309. Policja kolejowa: 21). Rozp. M. S. W. 30/12 19 D. U. 6/42 ex 1920, 22). Rozp. M. S. W., M. W., M. K., M. Sk. 19/1 20 Mon. 23. Policja rzeczna: 23). Rozp. M. S. W. (M. Rp) 18/2 20 D. U. 23/132, na Wiśle: 24). Rozp. M. S. W. (M. Rp) 26/2 20 Mon. 61.

Po okresie 9-miesięcznym, wahań i prób, w ciągu którego w b. zaborze rosyjskim istniała podwójna organizacja służby bezpieczeń-

stwa: państwowa milicja; ludowa (Dekrety N. P. 5/12 18, DU 19/53 i 7/2 19, DU 14/53) i policja komunalna (Dekret N. P. 9/1 19, DU 5/98), sprawa ta została ostatecznie w lipcu 1919 przez Sejm unormowana jednolicie dla całego Państwa. Istnieje obecnie jedna tylko służba bezpieczeństwa pod nazwą policji państwowej, zorganizowana i wyszkolona na wzór wojskowy, ale podległa Ministrowi spraw wewnętrznych¹⁾. Podział jej jest przystosowany do administracyjnego podziału Państwa. Stosownie do tego policja; dzieli się ma komendy okręgowe (wojewódzkie), powiatowe, dalej komisarjaty, obejmujące większe miasta, lubi oddzielne dzielnice w dużych miastach, wreszcie posterunki w gminach. Na czele całej policji w Państwie stoi Komendant główny, bezpośrednio podwładny Ministrowi Spraw wewnętrznych. Jemu podporządkowani są: komendanci okręgowi (wojewódzcy), powiatowi, wreszcie komisarze policyjni. Dla dochodzenia przestępstw istnieją przy komendach wojewódzkich urzędy śledcze.

W sprawach administracyjnych, organizacyjnych, zaopatrzenia, uzupełniania i wyszkolenia podlega policja jedynie swoim komendantom. Natomiast w zakresie służby bezpieczeństwa podlega policja ogólnym (politycznym) Władzom państwowym, t. j. wojewodom i starostom (Komisarzom Rządu w Wielkich miastach). Oni są władzą policyjną. Za ich jedynie pośrednictwem mogą się znośić z policją inne władze państwowe, zarówno cywilne jak wojskowe. Jedynie urzędy prokuratorskie i władze sądowe mogą wydawać jej bezpośrednie zlecenia zgodnie z normami procesu karnego. Władzom samorządowym winna policja udzielać pomocy na ich wezwanie w, zakresie ich kompetencji, a w granicach swoich właściwych zadań. Minister spraw wewnętrznych jest w każdym kierunku najwyższą władzą nad policją. W czasie najazdu bolszewickiego czasowo zostały wprowadzone pewne zmiany do organizacji policji. Poza swoimi właściwymi celami (do których, poza ochroną bezpieczeństwa, spokoju i porządku publicznego, R. O. P. zaliczyła także ochronę, bezpieczeństwa Państwa), może być ona nadto użyta w czasie wojny także dla celów wojskowych. W tych wypadkach organy policyjne obowiązane są do wykonywania rozkazów właściwych władz wojskowych bezpośrednio przez te ostatnie im wydawanych i podlegają wojskowym ustawom karnymi i wojskowemu sądownictwu karnemu. W czasie obowiązywania tych wyjątkowych przepisów przyznano tym organom w stosunku do wojskowych uprawnienia żandarmerii wojskowej¹³⁾.

Funkcjonariusze policyjni są podzieleni na dwie kategorie: wyższych (oficerowie policyjni) i niższych (żołnierze policyjni — tak należałoby ich nazwać!). Korpus policyjny uzupełnia się drogą

ochotniczą. Bez uprzedniego zwolnienia niewoliło funkcjonariuszowi policyjnemu samowolnie porzucić służby, a to pod rygorem kary więzienia. Przez czas trwania wojny nie wolno im wogóle opuszczać służby¹⁴⁾—¹⁵⁾.

Kandydaci na wyższych funkcjonariuszów policji winni mieć ukończoną conajmniej średnią szkołę, na komendantów okręgowych i komendanta głównego — wykształcenie wyższe. Wszyscy funkcjonariusze, tak wyżsi, jak i niżsi, muszą ukończyć specjalne szkoły. Dla niższych przy każdej komendzie okręgowej tworzą się szkoły, prowadzone metodą wojskową. Na wniosek M. S. W. winny organy Ministerstwa Spraw Wojskowych współdziałać w wojskowym wychowaniu i wyszkoleniu policji.

Uposażenie policji zostało unormowane na tych samych zasadach, co i innych funkcjonariuszów państwowych¹¹⁾.

Koszta utrzymania policji ponosi Skarb Państwa. Czwartą część tych kosztów zwraca jednak Państwu samorząd powiatowy. Kwotę przypadającą do zwrotu rozdziela się pomiędzy powiaty ziemskie a miejskie (miasta wydzielone) w połowie w stosunku do wymierzonych im podatków bezpośrednich, w połowie zaś w stosunku do zaludnienia¹²⁾.

Z dniem 1 grudnia 1919 r. dawna austriacka żandarmeria krajowa i policja wojskowa na obszarze b. Galicji została wcielona do policji państwowej i poddana zasadniczo normom polskiej ustawy policyjnej. Na czele policji na tym obszarze stanął „Komendant Policji państwowej dla b. Galicji”, jako pomocnik Komendanta Głównego P. P. i jemu bezpośrednio podległy w zakresie organizacyjno-administracyjnym. Pod względem służbowym podlega on Gen. Delegatowi Rządu dla b. Galicji¹⁷⁾. Na razie aż do wprowadzenia do tej dzielnicy województw, podzielono ją na trzy okręgi policyjne, ustanawiając w każdym z nich oddzielną komendę okręgową (Iwowska, krakowska, przemyską)¹⁵⁾.

W pół roku później, t. j. w lecie — 1920, ogólnopolska organizacja policyjna została rozciągnięta i na b. zabór pruski. Na czele policji na tym obszarze stanął „Komendant policji państwowej dla b. dzielnicy pruskiej”, jako pomocnik Komendanta Głównego P. P. i tak jak w b. Galicji jemu bezpośrednio podległy pod względem organizacyjno-administracyjnym. Pod względem zaś służbowym podlega on Ministerstwu b. dzielnicy pruskiej¹⁹⁾.

Z dawniejszego pruskiego Prezydium Policji w Poznaniu wyłączono policję umundurowaną z komisariatami obwodowymi i wydział kryminalny (II) bez komisariatu obyczajowego, a z pozostałych działów administracji utworzono nowy urząd pod nazwą Starostwo Grodzkie m. Poznania, podległy województwu po-

znańskiemu. Tamte, dopiero co wspomniane, wyłączone działy pod względem służbowym podlegają Staroście Grodzkiemu m. Poznania, pod względem zaś organizacyjno-administracyjnym — komendzie Okręgowej P. P. w Poznaniu.

Równoległe z tą unifikacją dzielnic Państwa pod względem policyjnym, następowała likwidacja wszelkich dotychczas odrębnie istniejących formacyj policyjnych. Po zlikwidowaniu jeszcze w r. 1919 milicji ludowej, przyszła kolej na wojskową straż kolejową w b. Królestwie i na straż rzeczną na Wiśle, zorganizowaną przez Ministerstwo Robót Publicznych. Obie te straże zostały na wiosnę 1920 r. wcielone do policji państwowej^{22), 24)}. W ich miejsce utworzono specjalne oddziały P.P. kolejowe i rzeczne, powołane do ochrony podróżnych i ich mienia, jak również mienia publicznego, do ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego, do służby ratowniczej, do udzielania pomocy funkcjonariuszom państwowym etc. Oddziały te w obrębie danego okręgu podlegają na ogólnych zasadach komendom okręgowym P.P. i dzielą się na poszczególne komisariaty kolejowe (rzeczne), obejmujące określone odcinki linii kolejowych^{21), 23)} (dróg wodnych). Pod względem służby bezpieczeństwa podlegają one starostwom.

Porządek i bezpieczeństwo publiczne.

Meldunki w d. Królestwie: 1). Rozp. M. S. W. 24/7 20 D. U. 63/424; Wykazy osobiste (legitymacje) b. dz. pr.: 2). Rozp. M. b. dz. pr. 23/1 20 Dz. Pr. 5/4; Broń i amunicja w b. Królestwie: 3). Dekret N. P. 25/1 19. D. U. 9/123; 4). Rozp. M. S. W. 29/1 19. D. U. 12/133; 5). Rozp. M. S. W. 21/5 20. D. U. 43 (266; Stowarzyszenia w b. Królestwie: 6). Dekret N. P. 3/1 19. D. U. 3/88; 7). Rozp. M. S. W./2 20 D. U. 19/100; Stan wyjątkowy w b. Królestwie: 8). Ustawa 25/7 19 D. U. 61/364; 9). Rozp. fi. M. 1/8 19. D. U. 62/367; 10). Rozp. R. M. 30/10 19. D. U. 83/462; 11). Rozp. R. M. 30/1 20. D. U. 9/54; 12). Rozp. R. M. 29/4 20 U. U. 36/208; 13). Rozp. R. M. 29/7 20 D.U. 66/440; 14). Rozp. R. M. 28/10 20 D.U. 101/671; 15). Rozp. R. O. P. 20/7 20 D. U 64/427; w b. dzielnicy pruskiej; 16). Rozp. R. O. P. 14/7 20 D. U. 58/361 Dz. Pr. 37; 17). Rozp. R. M. 15/7 20 D. U. 58/364 Dz. Pr. 37; 18). Rozp. M. b. dz. pr. 19/7 20 Dz. Pr. 37/331; 19). Rozp. R. M. 13/10 20 D. U. 97/646; D. U. 103/684; 20). Rozp. M. b. dz. pr. 15/10 20 Dz. Pr. 70/494; 21). Rozp. M. b. dz. pr. 15/7 20 Dz. Pr. 36/329; 22). Zarz. M. b. dz. pr. 15/7 20 Dz. Pr. 36/330;

Stan oblężenia wdz. pr.: Rozp. M. b. dz. pr. 23/12 19 Dz. Pr. 2/1; 24). Rozp. M. b. dz. pr. 25/12 19 Dz. Pr. 2/2; 25). Rozp. R. M. 24/1 20 20 Dz. Pr. 9; 26). Rozp. M. b. dz. pr. 19/2 20 Dz. Pr. 8/63; 27). Rozp. M. b. dz. pr. 2/4 20 Dz. Pr. 16/167; 28). Rozp. M. b. dz. pr. 19/8 20 47/399 (uchylone); 29). Rozp. M. b. dz. pr. 6/10 20 Dz. Pr. 60/466;

Sądy doraźne w b. Królestwie: 30). Ustawa 30/6 19 D. U. 55/341; 31). Rozp. R. O. P. 20/7 20 D. U. 61/392; 32) Rozp. R. O. P. 20/7 20 D. U. 61/393; 33). Rozp. R. M. 21/7 20. D. U. 61/394; 34) Rozp. R. M. 8/7 20 D. U. 61/395; 35). Rozp. R. M. 21/7 20 D. U. 61/396; 36). Rozp. R.M.21/7 20 D.U. 61/397; 37). Rozp. R. M. 21/10 20 D. U. 101/670;

Asystencja wojskowa: 38); Dekret N. P. 2/1 19 D. U. 1/80; 39). Rozp R. M. 18/4 19 D. U. 35/276; 40). Rozp M. b. dz. pr. 28/3 20 Dz. Pr. 20/190.

Legitymacje w b. dz. pr. ²⁾). Każdy, kto przebywa w granicach tej dzielnicy, o ile ukończył 14 lat życia, winien na żądanie władzy wylegitymować się co do swojej osoby. W jaki sposób — nie jest przepisane, byleby „dostatecznie”. Tylko w miastach większych, liczących ponad 10.000 mieszkańców, trzeba się zaopatrzyć i stale mieć przy sobie specjalną legitymację (wykaz osobisty) z fotografią. Wystawia ją miejscowa władza policyjna, t. j. komisariat na skutek podania osobiście zgłoszonego. Termin ważności oznaczają władze policyjne podług swego uznania, nie na dłużej jednak, niż na rok: może on być przedłużony na czas nie, przekraczający w sumie trzech lat) od dnia pierwotnego wystawienia legitymacji. Wojewoda może rozporządzić wprowadzenie takich samych legitymacyj i we wszelkich innych miejscowościach. Za przekroczenie przepisów o legitymacjach grozi kara. grzywny do 600 mk., lub aresztu do 40 dni.

Broń i amunicja ³⁾—⁵⁾). Bez pozwolenia właściwej władzy nie wolno nabywać, przechowywać, ani używać jakiegokolwiek broni i amunicji. Pozwolenia na posiadanie broni palnej myśliwskiej, lub broni palnej krótkiej dla obrony osobistej (rewolweru) wydają Starostwa (Komisarze Rządu). Tę ostatnią — jedynie w wypadkach koniecznej potrzeby. Pozwolenie na broń myśliwską wydaje się jednocześnie z pozwoleniem polowania (kartą łowiecką). Za posiadanie broni (materiału) wojskowej bez pozwolenia grozi kara więzienia, do 1 roku lub grzywna do 5000 mk.; za posiadanie broni myśliwskiej lub krótkiej palnej — areszt do trzech miesięcy lub grzywna do 3000 mk. Nadto broń ulega konfiskacie. Karę wymierza władza administracyjna. Powyższe przepisy wydano dla b. Królestwa.

Stowarzyszenia w b. Królestwie- ⁶⁾ ⁷⁾ Ustawa rosyjska 4/17 marca 1906 pozostaje nadal w mocy. Rejestracji stowarzyszeń i związków dokonywują na podstawie upoważnienia M. S. W. wojewodowie. Jedynie stowarzyszenia, których siedziba znajduje się w Warszawie, rejestrują się w M. S. W. Zgłoszenie założenia wraz z prośbą o zaciągnięcie do rejestru winno być wniesione do Starostwa, które bada podanie pod względem formalnym, wydaje petentom zaświadczenie, stwierdzające jego złożenie i datę tego złożenia, poczem odsyła podanie niezwłocznie do województwa. Województwo umieszcza ogłoszenie o wciągnięciu stowarzyszenia do rejestru w „Dzienniku wojewódzkim” lub w „Dzienniku Urzędowym M. S. W.”. Winno nadto prowadzić rejestr stowarzy-

szeń. Przeciw orzeczeniu wojewody, odmawiającemu rejestracji, zainteresowanym przysługuje zażalenie do M. S. W. w terminie 14-dniowym.

Stan wyjątkowy, B. zabór rosyjski. Dwa dekrety N.P.: z d. 2/1 19 (DU 1/79) i 7/2 19 (DU 14/159) umożliwiły już w okresie przedsejmowym wprowadzenie stanu wyjątkowego na terenie b. Królestwa. Ustawa sejmowa z lipca tego roku, kasując te dekrety, sprawę nanowo unormowała, nie na wiele jednak innych podstawach. W myśl tej ustawy R. M. otrzymała prawo upoważnienia M. S. W. na jego wnioski do wydawania zarządzeń wyjątkowych, ograniczających prawa obywatelskie. Prawo to przysługuje R. M., tylko w czasie wojny dla zapewnienia bezpieczeństwa Państwa i utrzymania porządku publicznego. Upoważnienie może być dane M. S. W. bądź dla całego obszaru b. zaboru rosyjskiego, bądź dla poszczególnych jego miejscowości, zawsze jednak na okres czasu ściśle oznaczony, nie przenoszący trzech miesięcy. Może jednak ono stale być przedłużane, osobnymi uchwałami R. M., nie na dłużej jednak za każdym razem, niż na trzy miesiące. Każdorazowe takie udzielenie upoważnienia przez R. M., albo też jego przedłużenie winno być opublikowane w „Dzienniku Ustaw R. P.”.

W jakich kierunkach M. S. W. może ograniczać prawa obywateli swojemi rozporządzeniami, wydanemi na podstawie takiego upoważnienia, to jest ściśle przez ustawę określone." Są to wyłączenie następujące ograniczenia: 1) pozbawienie wolności (aresztowanie, internowanie) najwyżej na 3 miesiące; 2) przeprowadzanie rewizji; 3) konfiskowanie i zawieszanie czasopism; 4) uzależnianie wszelkich zebrań pod gołym niebem od uprzedniego zezwolenia władzy, zebrań zaś w zamkniętych lokalach od zawiadomienia władzy policyjnej na 48 godzin przed zebraniem o celu, miejscu i czasie zebrania, przyczem władza ta ma prawo wysłać na to zebranie dwóch swoich przedstawicieli dla jego kontroli. Członkowie zarejestrowanych stowarzyszeń nie potrzebują zgłaszać swoich zebrań w zamkniętych lokalach. Żadnym zaś ograniczeniom nie mogą podlegać zebrania urządzone przez posłów sejmowych. Ponadto: 5) może być w pewnych wypadkach zwalczana akcja strajkowa, a mianowicie, gdy ona ogarnia zakłady służące do zaspokojenia koniecznych potrzeb ludności (poczt, telegrafów, kolei, tramwajów i r. p.), jak również zakłady i urzędy rządowe (w szczególności wojskowe) i samorządowe. M. S. W. ma prawo wydawać rozporządzenia zmierzające do utrzymania nieprzerwanego i prawidłowego ruchu, normalnej działalności wszelkich takich zakładów i biur. Wolno zresztą M. S. W. wysiedlać cudzoziemców z granie Państwa. Rozporządzeniami swojemi M. S. W. może wprowadzać

albo wszystkie wyżej wymienione ograniczenia, albo tylko niektóre z nich, przytem albo na całym obszarze, na który otrzymał wyjątkowe pełnomocnictwo od R. M., albo też tylko w poszczególnych jego powiatach, czy miejscowościach. Wszelkie takie rozporządzenia M. S. W. winny być ogłoszone w „Monitorze Polskim” w „Dzienniku urzędowym M. S. W.”, a nadto na obszarze, dla którego zostały wydane, rozplakatowane, albo też opublikowane innemi sposobami, przystępnemi dla szerokich mas ludności (konieczny warunek ich obowiązywania). Obowiązują od dnia następnego po ich podaniu do powszechnej wiadomości we właściwym mieście powiatowem.

Wykonywanie tych rozporządzeń, a więc wydawanie na ich podstawie konkretnych zarządzeń, tyjących się pewnych osób, należy do starostów (komisarzy Rządu), wyjąwszy wysiedlanie cudzoziemców, które jest zastrzeżone samemu M. S. W. W razie wojennego zagrożenia obszarów Państwa, M. S. W. może w myśl Rozporządzenia R. O. P. z 20/7 20¹⁵) na wniosek M. W., przekazywać dowódczom wojskowym wspomnianą władzę wykonawczą, jak również upoważniać ich do wydawania nakazów; i zakazów, zmierzających do utrzymania bezpieczeństwa Państwa i wojska. Tego rodzaju upoważnienie dane przez M. S. W. może jednak R. M. w każdej chwili uchylić. Przeciw zarządzeniom, jako też orzeczeniom karnym Starostów służy interesowanym zażalenie do M. S. W. w terminie 7-dniowym, co jednak nie wstrzymuje wykonania zaczepionej decyzji. Za przekroczenie rozporządzeń M. S. W., dotyczących zebrań i działalności strajkowej, wymierzane są w drodze administracyjnej kary aresztu do trzech miesięcy, lub grzywny do 3000 mk.

Rząd korzystał w r. 1920 stale z uprawnienia danego mu ustawą lipcową, co kwartał upoważniając M. S. W. do wydawania rozporządzeń wyjątkowych w całym zakresie przewidzianym tą ustawą na całym obszarze b. zaboru rosyjskiego. Ze swojej strony M. S. W. w bardzo ograniczonym tylko zakresie korzystało z udzielonych mu przez Rząd pełnomocnictw, wydając rozporządzenia wyjątkowe w niewielu tylko powiatach i miastach, gdzie porządek publiczny i bezpieczeństwo Państwa istotnie poważniej były zagrożone.

B. dzielnica pruska. W okresie najazdu bolszewickiego moc obowiązująca omówionej dopiero co ustawy lipcowej o stanie wyjątkowym została rozciągnięta rozporządzeniem R. O. P. i na tę dzielnicę. Pełnomocnictwa, przyznane tą ustawą M. S. W., przekazano na tym obszarze Ministrowi b. dz. pr., który ma je wykonywać w porozumieniu z M. S. W., a w wypadkach:

nagłych bez takiego porozumienia. Rozporządzenia wyjątkowe M. b. dz. pr. mają być ogłaszane w Dzienniku Urzędowym tego Ministerstwa. Rząd dwukrotnie na okresy 3-miesięczne upoważniał Ministerstwo b. dz. pr. do wydawania zarządzeń wyjątkowych na całym obszarze tej dzielnicy, za drugim razem po dzień 15/1 1921.

Poza ustawą polską o stanie wyjątkowym obowiązuje nadto jeszcze w Wielkopolsce stara ustawa pruska o stanie oblężenia z 4/6 1851 (Zb. ust. pr. 451), zmieniona znacznie rozporządź. Ministerstwa b. dz. pr. z grudnia 1919. Polega ona na tem: 1) Władza przechodzi w ręce wojska: władze cywilne winny posłuch dowódcy wojskowemu. 2) Mogą być uchylone w całości, lub w części prawa obywatelskie w zakresie wolności osobistej i nietykalności domu, wolności stowarzyszania i zgromadzania się, wolności prasy. 3) Mogą być wprowadzane Sądy Tymczasowe (dawniejsze pruskie sądy wojenne) o składzie mieszanym cywilno-wojskowym, powołane do karania ważniejszych przestępstw W ustawie wyszczególnionych, wyrokujące bezapelacyjnie (tylko wyroki orzekające karę śmierci podlegają zatwierdzeniu przez D. O. G., lub dowódcę frontu. 4) Za pewnie przestępstwa w ustawie wymienione mogą być wymierzane kary cięższe (ciężkiego więzienia lub śmierci), chociaż: one nie są przewidziane w ustawach karnych. 5) Siła zbrojna może być użyta dla stłumienia zaburzeń lub wykonania praw w szerszym zakresie, aniżeli jest dopuszczalne w zwykłym czasie. Stan oblężenia może być ogłoszony w czasie wojny przez Dowódcę O. G., albo Dowódcę frontu w województwach zagrożonych przez nieprzyjaciela. Pozatem także „zarówno w czasie pokoju, jak i wojny, gdy publicznemu spokojowi zagraża niebezpieczeństwo”. W tym drugim wypadku stan oblężenia zarządza Rada Ministrów. W razie jednak nagłym może to uczynić tymczasowo dla poszczególnych miejscowości lub obszarów M. b. dz. pr., lub najwyższy dowódca; wojskowy w danej miejscowości czy obszarze, z tern atoli ograniczeniem, że do Rady Ministrów należy tymczasowe to zarządzenie niezwłocznie albo zatwierdzić, albo uchylić. W roku 1920 dwukrotnie ogłaszano stan oblężenia: po raz pierwszy na ziemiach przyłączonych świeżo do Polski przez traktat wersalski w miarę, jak je władze i wojska polskie obejmowały; drugi raz, w czasie najazdu bolszewickiego, na prawobrzeżnym obszarze Województwa Pomorskiego.

Poza omówionemi dwoma ustawami, polską o stanie wyjątkowym i pruską o stanie oblężenia, z których druga, ze względu na zakres udzielanych władzy administracyjnej pełnomocnictw, stanowi stopień wyższy w porównaniu z pierwszą, istnieje jeszcze jedna ustawa o analogicznej treści, t. zw. „Ustawa o stanie wyjątk-

kowym", wydana w czerwcu 1919 r. przez Komisariat N. R. L. Moc jej obowiązującą Min. b. dz. pr. w lipcu 1920 rozciągnął na cały obszar wojew. poznańskiego i równocześnie na jej podstawie ustanowił „stan wyjątkowy” w pasie szerokości 20 klm. wzdłuż granicy polsko-niemieckiej w obrębie tegoż województwa. Z chwilą ogłoszenia tego stanu przechodzi obowiązek utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego z władz cywilnych na wojskowe. Tym ostatnim przysługują odtąd ogromnie szerokie pełnomocnictwa, o wiele szersze od tych, jakie dają dwie przedtem omówione ustawy. Mogą mianowicie: tworzyć sądy polowe; odbywać w każdym czasie rewizje domowe; internować, wydalać; (nakazywać oddanie broni i amunicji; zakazywać ogłoszeń, pochodów, zgromadzeń publicznych (wyjąwszy wyborcze), ograniczać lub zawieszać komunikację kolejową i pocztowo-telegraficzną, naruszać tajemnicę listów; zaprowadzać cenzurę przewencyjną, zawieszać czasopisma i wydawnictwa wszelkie; zamykać drukarnie. Przy wykonywaniu tych praw władze wojskowe podlegały kontroli i były odpowiedzialne przed Komisariatem N. R. L., który miał prawo w porozumieniu z Dowództwem znieść zarządzenia wojskowe. Przeciw tym zarządzeniom przysługiwało interesowanym zażalenie do specjalnej „komisji dla stanu wyjątkowego”, złożonej z; 1 przedstawiciela Dowództwa, a 2 Komisariatu. Tych uprawnień Ministerstwo b. dz. pr. nie mogło odziedziczyć po Komisariacie ze względu na swój inny zupełnie stosunek do władzy wojskowej. Wogóle jest rzeczą bardzo wątpliwą, czy można tę ustawę Komisariatu uważać jeszcze za obowiązującą.

B. zabór austriacki. Obowiązuje tu w dalszym ciągu ustawa z 5/5 1869 (Dz. p. p. Nr. 66) o stanie wyjątkowym.

Asystencja wojskowa. Przepisy, dotyczące sposobu użycia wojska dla zabezpieczenia porządku publicznego, wydane zrazu tylko dla b. zaboru rosyjskiego, zostały w marcu 1920 r. rozciągnięte i na b. dzielnicę pruską. W myśl tych przepisów wojsko do pomocy władzom cywilnym może być wezwane tylko w ostateczności, gdy siły i środki tych władz okażą się niewystarczające i to jedynie: podczas klęsk żywiołowych; dla uprzedzenia lub stłumienia zbiorowych aktów gwałtu publicznego przeciw Państwu, jak również przeciw życiu i mieniu obywateli, w, innych wreszcie wypadkach przez ustawę przewidzianych. Celem asystencji wojskowej w czasie rozruchowi jest: danie władzom publicznym i ich organom należytej ochrony, a ich zarządzeniom zapewnienie bezwzględnej posłuchu, nigdy zaś — sprawowanie bezpośrednich funkcji policji lub urzędów. Upoważnionemi do żądania asystencji wojskowej są na terenie b. zaboru rosyjskiego M. S. W.

i wojewodowie (Rozp.R.M. 13/11 19, DU. 90/490, art. 7); w Wielkopolsce — IW. b. dz. pr. a nadto wojewodowie i starostowie. O udzieleniu asystencji wojskowej decyduje w zasadzie D. O. G. po wysłuchaniu wniosku właściwego dowódcy garnizonu. W razach jednak nagłych, nie cierpiących żadnej zwłoki, i ten ostatni może udzielić pomocy na własną odpowiedzialność. Dowództwo wojskowe wyłącznie decyduje o liczebności oddziału, rodzaju broni i t. p. W każdym razie jego obowiązkiem jest dać pomoc tak silną, by dawała pod każdym względem rękojmię, że zadanie zostanie spełnione, a honor oręża nie będzie narażony na szwank. Pozatem rozporządzenie R.M. zawiera szczegółowe przepisy, normujące: obowiązki władzy cywilnej po zawezwaniu wojska; obowiązki dowódcy wojskowego w przewidywaniu rozruchów celem zapobieżenia im, jako też w czasie rozruchów; w szczególności zaś kiedy ten ostatni winien użyć broni, a zwłaszcza, kiedy ma obowiązek strzelania.

VI. SZKOLNICTWO.

Władze szkolne: tymczasowy ustroj: 1). Ustawa 4/6 20 D. U. 50/304; Szkoły akademickie: organizacja: 2). Ustawa 13/7 20 D. U. 72/494; uposażenie profesorów: 3). Ustawa 13/7 20 D. U. 65/432; Szkoły średnie: Uposażenie nauczycieli: 4). Ustawa 13/7 20 D. U. 65/433; Szkoły powszechne: Uposażenie nauczycieli: 5). Ustawa 13/7 20 D. U. 65/434; Spolszczenie tych szkół w b. dz. pr.: 6). Rozp. M. b. dz. pr. 10/3 20 Dz. Pr. 16/162; Szkoły zawodowe: uposażenie nauczycieli: 7). Ustawa 13/7 20. D. U. 65/435.

Ustawa o tymczasowym ustroju władz szkolnych niewiele zawiera pozytywnych postanowień. Poza, zasadniczym uznaniem M. O., jako najwyższej władzy szkolnej w Państwie i zlecaniem mu bezpośredniego zarządu szkolnictwem wyższem, tworzy ona nową władzę pośrednią pod nazwą Kuratora Okręgu szkolnego i zakazuje zespolenia władz, szkolnych wszelkich stopni z władzami administracyjnymi ogólnymi („zależność władz i urzędów szkolnych od organów administracji politycznej wszelkich stopni znosi się”, art. 9). Zresztą daje tylko ustawa szerokie pełnomocnictwa M. O. Na ich podstawie Minister decyduje o czasie i kolejności tworzenia okręgów szkolnych, o obszarze ich i siedzibie Kuratora, o kompetencji Kuratora poza sprawami tylko przykładowo w ustawie: wymienionemi; dalej może według swego uznania powoływać do współdziałania z Kuratorami Rady szkolne okręgowe (złożone z czynników zawodowo-pedagogicznych, społecznych i wyznaniowych) i określać kompetencje tych Rad; wreszcie może zmieniać skład i, zakres działalności władz szkolnych pow. i gminnych (miejscowych), istniejących w Galicji i Wielkopolsce na pod-

stawie dotychczas obowiązującego ustawodawstwa państw zaborczych. Władze te w Królestwie mają nadal pozostać bez zmiany tak jak zostały tu wprowadzone w czasie okupacji (Przepisy tymczasowe o szkołach elementarnych w Król. Polsk. 10/8 i 7/9 1917, Dz. Urz. M.O. N. 1 z r. 1917).

Ustawa o szkołach akademickich ma zawierać jedynie zasady ich ustroju. Każda z nich zaś ma prawo nadania sobie statutu, rozwijającego te zasady w szczegółowych przepisach. W rzeczy samej jednak ustawa jest tak obszerna (114 artykułów) i drobiazgową, że dla samodzielnych postanowień statutów pozostawione jest nader szczupłe tylko pole. Właściwie w trzech tylko ważniejszych punktach wolno urządzać się każdej uczelni według własnej decyzji, a i decyzja ta sprowadza się, jedynie do wyboru jednej z alternatyw przez ustawę z góry wytkniętych, a mianowicie: 1) czy Senat ma być najwyższą władzą szkolną samorządową, czy też obok niego ma istnieć jeszcze w tym charakterze ogólne zebranie profesorów; 2) czy Senat ma się składać wyłącznie z, rektora, prorektora i dziekanów, czy też oprócz nich mają w nim jeszcze zasiadać prodziekani i delegaci Rad Wydziałowych, i wreszcie 3) czy Rektor ma być wybierany przez; zebranie ogólne profesorów, czy też przez delegatów Rad Wydziałowych.

Założenie szkoły akademickiej może nastąpić tylko na podstawie ustawy sejmowej, uchwalonej na wniosek Rządu. Narazie Sejm nadał charakter państwowych szkół akademickich w rozumieniu ustawy organizacyjnej następującym 10 uczelniom: 5 uniwersytetom (Kraków, Wilno, Lwów, Warszawa, Poznań), 2 politechnikom (Lwów, Warszawa), Akademii weterynaryjnej (Lwów), Szkole głównej gospodarstwa wiejskiego (Warszawa) i Akademii górniczej (Kraków).

Punkt ciężkości samorządu' wyższej uczelni spoczywa w Senacie (i ew. w ogólnym zebraniu). Kompetencje Rad Wydziałowych są nader szczupłe. M. O. jest zastrzeżony bardzo silny wpływ na bieg spraw akademickich.

Profesorów mianuje Nacz. Państwa na wniosek Rady właściwego Wydziału, przyjęty przez Senat (ew. ogólne zebranie), a zatwierdzony przez M. O. Przed zamianowaniem osoby, która jeszcze nie była, lub nie jest profesorem) w jednej z; polskich szkół akademickich, winni być zapytani o opinię wszyscy profesorowie tych szkół, wykładający przedmiot, o którego katedrę w danym wypadku chodzi. Wbrew woli Rady Wydziałowej i bez jej wniosku nie może nigdy nominacja nastąpić. Najdalej po ukończeniu 65 lat życia profesorowie muszą ustąpić z katedry, mogą być jednak

powołani przez Radę Wydziałową na profesorów honorowych. Profesor może być usunięty z katedry postanowieniem Naczelnika Państwa jedynie na podstawie uchwały Senatu (zebrania ogólnego), powziętej większością $\frac{2}{3}$ głosów, po przeprowadzeniu dochodzenia dyscyplinarnego lub postępowania honorowego.

Rok szkolny dzieli się na trzy trymestry, po 10 tygodni wykładowych każdy. Szkoły nieuniwersyteckie mogą jednak wprowadzić czy utrzymać system, semestralny. Uniwersytetom niewolna tego uczynić! W roku nie może być mniej, niż 180 dni wykładowych, nie licząc okresu, przeznaczanego na egzamina.

Do szkoły akademickiej mogą być przyjęci na studentów ci, którzy mogą się wykazać świadectwem dojrzałości, uzyskanem w jednej z państwowych szkół średnich ogólnokształcących, albo w takiej szkole prywatnej lub obcej, której świadectwa uznane zostały przez M. O. za równoważne ze świadectwami szkół państwowych. Kto niema powyższych kwalifikacyj naukowych, może być przyjęty przez Radę Wydziałową na wolnego słuchacza. Nie mają oni prawa składania egzaminów, lecz studja ich, odbyte w charakterze wolnych słuchaczy, mogą im być w wypadkach godnych uwzględnienia zaliczone, o ile uzyskają potem świadectwo dojrzałości. Rada Wydziałowa ma prawo za zgodą M. O. ograniczyć liczbę przyjmowanych studentów (numerus clausus).

Poza państwem mogą być zakładane szkoły akademickie prywatne. Statuty ich podlegają zatwierdzeniu M. O. po wysłuchaniu opinii Senatów (ogólnych zebrań) wszystkich istniejących publicznych i już uznanych prywatnych szkół tego samego typu. Mogą też one otrzymać niektóre lub wszystkie prawa szkół akademickich państwowych w drodze ustawy na wniosek M. O., wniesiony po wysłuchaniu takiej samej opinii, o ile uczynią zadość warunkom w ustawie określonym.

Uposażenie profesorów szkół akademickich. Profesorowie zwyczajni otrzymują uposażenie równe uposażeniu urzędników państwowych IV stopnia służbowego; nadzwyczajni — V stopnia. Ponadto za wykłady i ćwiczenia nadobowiązkowe, odbywane na podstawie osobnego zlecenia M. O. — ustawą określone wynagrodzenie od godziny takiego zajęcia. Zastępcy profesorów, powołani do wykładów na nieobsadzonej katedrze, pobierają 75 proc. płacy zasadniczej i dodatku drożyznianego profesora zwyczajnego. Uposażenie pomocniczych sił naukowych (adiunktów, asystentów i t. p.) jest unormowane w stosunku do uposażenia nauczycieli szkół średnich.

Płaca zasadnicza nauczyciela szkoły średniej (seminarium nauczycielskiego) wynosi tyleż, co urzędnika VIII stop-

nia służbowego i zwiększa się co 3 lata o 300 mk.; ilość jednak tych trzechleci nie może przekraczać dziesięciu. Do tej płacy dochodzi dodatek za wyższe studja i dodatek drożyzniany, obliczone według tych samych norm, co dla urzędników, przyczem nauczyciel otrzymuje taki dodatek drożyzniany, jak urzędnik VIII, VII lub VI stopnia, zależnie od tego, jaką ilość trzechleci już osiągnął. Za uposażenie w ten sposób obliczone nauczyciel jest obowiązany nauczać tylko pewną maksymalną, w ustawie oznaczoną ilość godzin tygodniowo, która wynosi, zależnie od rodzaju przedmiotu naukowego, od 18—24 godzin. W razie potrzeby nauczyciel jest obowiązany udzielać lekcji, jak również spełniać czynności wychowawcze i administracyjne i ponad ten wymiar godzin, ale za te godziny nadliczbowe otrzymuje dodatkowe wynagrodzenie, (którego wysokość określa M. O. w porozumieniu z M. Sk. Dyrektor szkoły średniej, oprócz uposażenia przysługującego mu jako nauczycielowi, otrzymuje dodatek za kierownictwo. Wizytator szkół otrzymuje uposażenie należne dyrektorowi oraz dodatek wizytatorski.

Nauczyciel szkoły powszechnej, posiadający prawem przepisane kwalifikacje, otrzymuje zrazu takie same uposażenie, co urzędnik państwowy X stopnia, po 6 latach pracy zawodowej — IX; po dalszych 9 latach — VIII stopnia. Nauczyciele bez takich kwalifikacyj pobierają uposażenie urzędników XI stopnia, ale bez dodatku za wysługę lat. Pozatem wszystkimi nauczycielom wypłaca się w zamian opału równoważnik pieniężny, którego wysokość, zależnie od Stosunków lokalnych, oznacza M. O. w porozumieniu z M. Sk. Kierownicy szkół „z reguły”, a inni nauczyciele „w razie możliwości” otrzymują nadto przynajmniej 2 m. gruntu ornego, albo równoważnik pieniężny w kwocie przez ustawę oznaczonej, o ile dostarczenie gruntu w naturze jest niemożliwe. Za kierownictwo i administrowanie szkołą nauczyciele otrzymują osobne wynagrodzenie, którego wysokość, w ustawie określona, zależy od tego, z ilu klas szkołą się składał. Za powyżej określone uposażenie nauczyciel jest obowiązany uczyć przez 30 godzin tygodniowo. Za każdą godzinę ponad tę normę, udzielaną z polecenia Władzy przełożonej, pobiera dodatkowe wynagrodzenie w ustawie określone, pod warunkiem, jednak, że ta nauka nadobowiązkowa trwa najmniej przez 1 miesiąc. Inspektorzy szkolni otrzymują uposażenie dyrektorów państwowych szkół średnich.

VII. Zdrowie Publiczne.

Organizacja. Naczelna Rada Sanitarna: 1). Rozp. R. M. 26/2 20 Mon. 53; Rada do spraw wychowania fizycznego i kultury cielesnej: 2). Rozp. M.Z. 29/12 19 Mon. 14 ex 20; Poznańska.

Delegacja Rady Lekarskiej Państwa Polskiego 3). Rozp. M* b. dz. pr. 25/5. 20 Dz. Pr. 35/226.

Zwalczanie epidemii: Komisarz nadzwyczajny U. Z.: 4). Rozp. M. Z. 30/12 19 D. U. 11/63 ex 1920; 5). Rozp. M. Z. 5/2 20 D. U. 13/71, 6). Rozkaz Wodza nac. 27/2 20 Mon. 72, 7). Rozp. M. Z. 28/2 20 D. U. 28/134, 8). Ustawa 14/7 20 D. U. 61/388; Rozwiązanie. Central. Komitetu do walki z durem plamistym: 9). Rozp. M. Z. 3/3 20 Mon. 55; Kontrola sanitarna nad przybywającymi ze wschodu: 10). Rozp. N. N. K.? 20 Mon. 84.; Kordon polic, — sanitarny od wschodu wzdłuż linii rzek Niemna, Swiszłoczy, Narwi, Bugu, Zbrucza: 11). Rozp. P. M. i N. N. K. 30/10 20 D. U. 108/711: Budowa i utrzymanie studni: 12). Rozp. N. N. K. 25/10. 20 D. U. 102/677; Wyrób i sprzedaż surowic i szczepionek: 13). Rozp. M. Z. 21/5 20 D. U. 51/317.

Zwalczanie alkoholizmu: 14). Ustawa 23/4 20 D. U. 37/210 Dz. Pr. 24; 15). Rozp. M. S. W. 31/8 20 D. U. 71/487; 16). Rozp. M. Z., M. S. W., M. Sk. 16/20 D. U. 98/650; Komisje walki z alkoholizmem 17). Rozp. M. Z. 30/11 20 Mon. 290.

Pogotowia opiekuńcze dla dzieci: 18). Rozp. M. Pr. 19/2 20 Mon. 52.

Przewożenie i ekshumacja zwłok; 19). Rozp. M., Z. 6/5 20 D. U. 42/257 sprostowane D. U. 57/360.

Apteki. — Koncesje: 20). Rozp. M. Z. 10/7 20 D. U. 62/411; 21). Instrukcja M. Z.? 20 Mon. 190; Handel hurtowy lekami: 22). Rozp. M. Z. 15/1 20 D. U. 536 Aspiranci aptekarscy: 23). Rozp. M. Z.? 20 D. U. 112/478.

Instytut dentystyczny: 24).- Rozp. M. Z. 11/3 20 Mon. 43/55; Szkoły położnych: regulamin; 25). Rozp. M. Z. 17/9 20 D. U. 98/651. •

Świadectwa zdrowia: 26). Rozp. M. Z. 1/7 20 D. U. 58/365.

W tym dziale administracji publicznej zaznaczyć należy z okresu 1918—1919 trzy doniosłe fakty: utworzenie odrębnego Ministerstwa Zdrowia Publicznego (Dekrety Rady Regencyjnej 4/4 18 DU 15/8 i 30/10 18, DU 14/36), uchwalenie zasadniczej Ustawy Sanitarnej (Dekret N. P. 8/2-19, DU 15/207, Ustawa 19/7 19, DU 63/37), uchwalenie ustawy przeciwepidemicznej (Ust. 25/7 1919, DU 67/402).

Powołana do życia przez R. M. w początku 1920 Naczelna Rada Sanitarna¹⁾ ma na celu skoordynowanie i scentralizowanie akcji różnych władz państwowych, dotyczącej spraw zdrowia i higieny społecznej). Składa się z M. Z., z szefów działu sanitarnego w M. W., M. K., M. b. dz. pr. i Naczelnem Dowództwie, wreszcie; z Naczelnego Komisarza Nadzwyczajnego do zwalczania epidemii. Może kooptować i dalszych członków.

Ustawa przeciwepidemiczna upoważnia M. Z. do wydawania w porozumieniu z M. S. W. czasowych nadzwyczajnych zarządzeń w razie niezwykle groźnego nagminnego wybuchu chorób w tej ustawie wyszczególnianych. Z upoważnienia tego M. Z. skorzystało w początkach r. 1920, wobec szerzących się gwałtownie na

wschodzie Państwa chorób zakaźnych, zwłaszcza zaś tyfusu plamistego, powołując najpierw dla Galicji wsch. ⁴⁾—⁶⁾, potem dla Królestwa; ⁷⁾ i wschodnich obszarów wojennych ⁸⁾) Nadzwyczajnych Komisarzy M. Z. do walki z epidemjami; nadzwyczajny komisarz w Warszawie był zarazem naczelnym komisarzem dla zwalczania chorób zakaźnych na całym obszarze Państwa. Poczynania w tym kierunku zostały usankcjonowane i ostatecznie unormowane w lipcu przez Sejm ⁸⁾). Upoważnił on Radę Ministrów w »razie wybuchu epidemii, obejmujących wielkie obszary i grożących klęską powszechną, do powoływania na wniosek M. Z. urzędu Naczelnego Nadzwyczajnego Komisarza na czas trwania chorób, nie na dłużej jednak, niż na 1 rok Urząd ten zostaje obsadzany przez N. P. na przedstawienie P. M. zgodnie z wnioskiem M. Z. Komisarz ma stanowisko poniekąd równe stanowisku Ministra: jest on niezależny od M. Z., w sprawach swego zakresu działania bierze udział w obradach R. M. Jest on uposażony w bardzo szerokie nadzwyczajne pełnomocnictwa: a) przede wszystkim przechodzą na niego wszystkie kompetencje w zakresie walki z epidemiami, które w normalnych czasach przysługują M. Z. A dalej jest on uprawniony: b) do rekwirowania (za wynagrodzeniem) w razie koniecznej potrzeby pomieszczeń, c) do uruchomienia i rekwirowania wszelkich fabryk środków i materiałów potrzebnych do zwalczania epidemii, d) do wydawania rozporządzeń (winni ich przekroczenia podlegają w drodze administracyjnej wysokim w ustawie oznaczonym karom); e) do mianowania nadzwyczajnych komisarzy dla poszczególnych obszarów Państwa i przekazywania im części swych kompetencji; f) w razie braku sił lekarskich i pomocniczych i niemożności skompletowania ich drogą dobrowolnych zgłoszeń, do powoływania tych sił do przymusowych świadczeń osobistych. (Nie mogą być powołani ci, co ukończyli 42 lata i zaliczeni do służby wojskowej. Powołanym, a w razie ich śmierci ich rodzinom, przyznaje ustawa specjalne prawa pensyjne.); g) do posługiwania się lekarzami i siłami pomocniczymi wojskowymi, które w tym celu na jego wniosek odkomenderowuje M. W.

Potrzeby nadzwyczajnego Komisarza winny być uwzględniane przed potrzebami innych działów administracji państwowej, na równi z potrzebami armji w polu. M. Sk. został upoważniony do wydatkowania na te potrzeby w ramach specjalnego budżetu komisarza, zatwierdzonego przez R. M. Wszelkie władze obowiązane są do niezwłocznego udzielania pomocy komisarzowi. (Ważniejsze z rozporządzeń Nadzw. Komisarza powyżej zacytowane. ¹⁰⁾, ¹¹⁾, ¹²⁾).

M. Z. wydało przepisy normujące wyrób i sprzedaż surowic i szczepionek leczniczych i zapobiegawczych¹³). Wyrób ich jest odtąd dozwolony jedynie w zakładach koncesjonowanych, pozostających pod fachowem kierownictwem, zatwierdzonem przez M. Z. i podlegających stałej kontroli władz sanitarnych. Przywóz tych produktów może być dopuszczony wyłącznie za każdorazowem zezwoleniem M. Z. i pod warunkami w tem zezwoleniu określonymi. — Rozporządzenie to obowiązuje na obszarze całego Państwa.

Doniosłego znaczenia jest ustawa przeciwalkoholiczna¹⁴). Wprowadza ona następujące ograniczenia w sprzedaży napojów alkoholowych (także i piwa¹⁰):

1) Zakazuje wogóle sprzedaży napojów ponad 45 proc. i nie oczyszczonych. Wytwarzanie i sprowadzanie z zagranicy napojów tej siły, a przeznaczonych dla spożycia w kraju, jest wzbronione.

2) Zakazuje dalej ich sprzedaży: a) pewnymi osobom (nieletnim, uczniom); b) w pewnych miejscach (w obrębie kolei i na statkach, w domach ludowych, pomieszczeniach straży pożarnej, w obrębie koszar, zabudowań fabrycznych, w budynkach oddanych do użytku służby publicznej, w miejscach przeznaczonych do ćwiczeń sportowych. Koncesje istniejące gasną 1/1 1921); c) z; racji pewnych okoliczności (w czasie wyborów, poboru, mobilizacji, a także poza miastami wojewódzkimi i powiatowemi w czasie jarmarków, targów, odpustów i w inne dni tłumnych zebrań ludności); d) w niedziele i święta uznane przez Państwo (od 3 godz. dnia przedświątecznego do 10 g. r. dnia poświątecznego); e) wskutek zakazu wydanego przez Min. Spraw Wewnętrznych celem utrzymania porządku publicznego; f) a wreszcie komukolwiek na kredyt lub pod zastaw.

3) Ogranicza z dniem 1/1 1921 liczbę szynków i miejsc sprzedaży detalicznej napojów tych do jednego na 2500 mieszkańców (z tego max. połowa szynków).

4) Zakazuje umieszczania miejsc sprzedaży w pewnych w ustawie oznaczonych oddaleniach od fabryk i budynków, zawierających pewne instytucje i zakłady publiczne (kościóły, szkoły, sądy, dworce, koszary etc).

5) Upoważnia gminy do całkowitego usunięcia z obrębu swych granic sprzedaży napojów alkoholowych, o ile zapadnie taka uchwała w drodze głosowania powszechnego zwykłą większością na zasadach obowiązujących przy wyborach do Rad gminnych i miejskich. Rewizja uchwały, wprowadzającej zakaz, nie może nastąpić przed upływem 3 lat, uchwały zaś odrzucającej zakaz — przed upływem 1 roku. W razie powzięcia takich uchwał przez 2/3. gmin powiatu, reprezentujących przynajmniej połowę ogółu jego

ludności, zakaz ten winien być rozciągnięty przez samorządowe władze powiatowe na cały powiat.

Wszystkie powyższe ograniczenia dotyczą napojów, zawierających więcej niż 2,5 proc. alkoholu, i to sprzedaży, i podawania ich zarówno w naczyniach otwartych, jak i zamkniętych. Winni przekroczenia przepisów tej ustawy podlegają w drodze administracyjnej karom grzywny lub aresztu, albo też obu łącznie. Za niedozwoloną sprzedaż lub podawanie napojów właściciel zakładu odpowiada zawsze, personel pomocniczy tylko za współdziałanie. Do współdziałania przy wykonywaniu ustawy są powołani przedstawiciele społeczeństwa. Przy władzach administracyjnych I i II instancji tworzy się Komisje do walki z alkoholizmem.^{16), 17)} powiatowe, w największych miastach miejskie, wojewódzkie. Skład ich następujący: szef tej władzy lub jego zastępujący, jako przewodniczący; reprezentanci M. Z., M. Sk.; 2 przedstawiciele samorządu (sejmiku lub Rady powiatowej, Rady miejskiej); 2 przedstawiciele organizacji społecznych, mających na celu walkę z alkoholizmem, albo też zrzeszeń oświatowych lub współdzielczych. Kompetencje komisji: a) określanie liczby i rozmieszczania miejsc sprzedaży detalicznej oraz wyszynku napojów alkohol, b) opiniowanie (obowiązkowe!) w sprawie kar administracyjnych, wymierzanych za przekroczenie ustawy, c) kontrolowanie przez swoich delegatów, jak jest wykonywana ustawa i rozporządzenia na jej podstawie wydane. Komisje przy władzach wojewódzkich są instancjami nadzorczymi i odwoławczymi dla komisji powiatowych. Ostateczne decyzje należą w każdym razie do M. Z.

Ustawa przeciwalkoholiczna obowiązuje w całym Państwie. Na jej podstawie Min. Spraw Wewn. upoważnił¹⁵⁾ na terenie b. Królestwa wojewodów i komisarza rządu m. Warszawy do wydawania zakazów sprzedaży lub wyszynku tam, gdzie się to okaże potrzebne dla utrzymania porządku publicznego.

W wykonaniu uchwały Sejmu, ML Pr. wydało rozporządzenie¹⁸⁾, powołujące do życia Pogotowia opiekuńcze celem niesienia doraźnej opieki dzieciom bezdomnym, wałęsającymi się, żebrzącym i opuszczonymi we wszystkich tych miastach i większych ośrodkach, których reprezentacje, lub gdzie instytucje społeczne zobowiążą się do pokrycia przynajmniej połowy kosztów utrzymania tych pogotowii. Mają być do nich przyjmowane dzieci od lat 3 do 16, a mogą w nich pozostawać do dni 14, w wyjątkowych zaś wypadkach max. do 3 miesięcy, poczem winny być oddane rodzicom i opiekunom, albo też oddane do zakładów opieki stałej. Pogotowiem kieruje: Rada złożona z przedstawicieli: samorządu, lub instytucji, łożącej na nie, przy udziale reprezentantów władz

państwowych; dalej Prezydium i Kierownik fachowy. Ogólny nadzór i kierownictwo spoczywają w rękach M. Pr., które nadto W porozumieniu z M. Spr. ma w drodze rozporządzeń regulować stosunek pogotowi do rodziców i opiekunów znajdujących się w nich dzieci.

M. Z. unormowało na obszarze b. Królestwa sprawę Koncesyj na apteki; mają je udzielać w I instancji województwa, w II zaś M. Z.²⁰⁾, —²¹⁾). Handel hurtowy lekami może być wykonywany jedynie na podstawie koncesji udzielonej przez M. Z.²²⁾.

Według wydanych przez, M. Z. dla b. Królestwa i b. Galicji przepisów w0 sprawie świadectw zdrowia²⁶⁾, obowiązaniami są do ich wydawania starostwa, wystawiać je jednak mogą także województwa. O ile są wydawane na prośbę, zainteresowanych osób, są za nie pobierane opłaty w przepisach oznaczone. Nie wolno wystawiać świadectw dla przedłożenia ich władzom wojskowym, o ile te władze same ich nie zażądały. Osobnym przepisom podlegają świadectwa zdrowia, wymagane w służbie państwowej.

VIII. Apropowizacja.

Gospodarka apropowizacyjna w roku 1920/21: (c. d.) 1. Rozp. B. M. 27/9 20 D. U. 94/620 (zmiana terminów dostaw kontyngentowych) 2. Rozp. E. M. 6/12 20 Mon. 278 (upoważnienie M. A. do ograniczania przewozu ziemio-płodów i ich przetworów w obrocie pozakontyngentowym); 3. Rozp. M. A. 4/10 20 D. U. 98/648 (zastrzeżenie II. A. prawa pierwokupu przetworów ziemniacznych); 4. Rozp. M. b. dz. pr. 8/10 20 Dz. pr. 73/501 (zajęcie na rzecz M. b. dz. pr. przetworów ziemniaczanych); 5. Rozp. M. b. dz. pr. 6/10 20 Dz. pr. 61/469-70 (zastrzeżenie M. b. dz. pr. wyłącznego prawa sprzedaży i wywozu ziemniaków poza granicę, b. dz. pr.); 6. Rozp. M. b. dz. pr. 12/11 20 Dz. Pr. 73/500 i 25/11 20 Dz. Pr. 79/532 (zajęcie na rzecz M. b. dz. pr. cukru wytworzonego w województwach Poznańskim i Pomorskim); 7. Rozp. M. b. dz. pr. 1/12 20 Dz. Pr. 78/528 (gospodarka mięsna w b. dzielnicy pruskiej).

Zwalczanie lichwy wojennej: Dostępowanie w urzędach walki z lichwą: 8. Rozp. M. A. 17/9 20 D. U. 95/627.

Sprawy opałowe: Uregulowanie produkcji węgla kamiennego i brunatnego: 9. Rozp. M. P. II. 6/11 20 D. U. 109/717; 10. Rozp. M. P. II. 7/11 20 D. U. 114/756.

Na mocy nadzwyczajnych pełnomocnictw, udzielonych M. P. H. (Ustawa 14/7 20 DU 75/508) celem zapobieżenia brakowi materiałów opałowych, wydał on dwa rozporządzenia⁹⁾—¹⁰⁾, które nakłada na przedsiębiorstwa kopalń węgla kamiennego i brunatnego następujące obowiązki: Na żądanie władz górniczych winni 1) dostarczać im wykazów statystycznych, dotyczących ruchu kopalń, oraz kosztów własnych, udzielać co do tego wszelkich informacji i zezwalać na, przeglądanie ksiąg; 2) rozbudowywać kopalnie, rozpoczynać lub zwiększać wydobywanie na nądaniach (polach) nieeksploatowanych, lub eksploatowanych niedo-

statecznie, oraz utrzymywać wydobyte na wysokości przez urząd górniczy wskazanej; 3) Na kopalniach pracujących na dwie zmiany, przystępować do wykonania; robót przygotowawczych, niezbędnych do wprowadzenia trzeciej zmiany; 4) prowadzić niezbędne w celu utrzymania lub powiększenia produkcji przygotowawcze roboty górnicze, przedstawiać projekty robót górniczych, oraz urządzeń instalacyjnych, których brak wstrzymuje zwiększenie produkcji; 5) wykonywać świadczenia wzajemne (korzystanie z urządzeń załadunkowych i wyładunkowych, bocznic, dróg kolejowych i kołowych, energii elektrycznej etc.), które wpłynąć mogą na wzrost wydobywania przedsiębiorstwa, mającego korzystać ze świadczeń. Nadto Rozporządzenie nakłada na właścicieli gruntów obowiązki na wezwanie władzy powołanej do wydania orzeczenia wywłaszczeniowego, oddawać w posiadanie właścicielom nadań gruntu niezbędne do eksploatacji, bezpośrednio po przedstawieniu zaświadczenia władz górniczych o zapadnięciu wymaganego przez ustawy górnicze postanowienia i dokonaniu opisu, oraz w braku dobrowolnej umowy, zaświadczenia urzędu górniczego o złożeniu do depozytu sądowego kaucji, zabezpieczającej wynagrodzenie.

IX. Reforma rolna.

Urzędy ziemskie: okręgowe: 1. Rozp. R. M. 26/10 20 D. U. 103/685; 2. Rozp. Prezesa G. U. Z. 30/11 20 Mon. 279; 3. Rozp. 29/11 20 D. U. 115/763 Mon 284; 4. Rozp. Prezesa G. U. Z. 21/9 20 D. U. 95/633; 5. Rozp. Prezesa G. U. Z. i M. b. dz. pr. 3/11 20 Mon. 293; powiatowe: 6. Rozp. Prezesa G. U. Z. 10/8 20 Mon. 181; 7. Rozp. Prezesa G. U. Z. 2/10 20 Mon. 234; 8. Rozp. Prezesa G. U. Z. 20 Mon. 265.

Fundusz osadniczy (10 milionów marek dla Urzędu Osadniczego w Poznaniu): 9. Rozp. Prezesa G. U. Z. 16/9 20 D. U. 98/649.

Dzierżawy wieczyste: 10. ustawa 26/11 20 D. U. 110/727.

Spółki utworzone przez b. Bank Włociański: 11. Rozp. Prezesa G. U. Z. 24/9 20 D. U. 97/642.

W końcu 1920 r. stopniowo uruchomiano cały skomplikowany aparat terytorialnych Urzędów Ziemskich, powołanych Ustawą 6/7 1920 DU 70/461 do przeprowadzenia reformy rolnej. Więc utworzono Okręgowe Urzędy Ziemskie: 10 na terenie b. Królestwa (w Warszawie, Łomży, Białymstoku, Płocku, Piotrkowie, Kaliszu, Radomiu, Kielcach, Lublinie, Siedlcach) i 3 w b. Galicji (w Krakowie, w Przemyślu i we Lwowie)¹⁾. Miały one być uruchomione z dniem 1 grudnia 1920 r.²⁾ Na Śląsku Cieszyńskim, do czasu utworzenia właściwego O. U. Z. ustanowiono Delegata G. U. Z. na tę ziemię³⁾ W miejsce dotychczasowej komisji przy Urzędzie Osadniczym w Poznaniu, utworzonej w r. 1919 rozporządzeniem Komisariatu N. R. L., którą obecnie rozwiązano, powołano

przy tym Urzędzie O.K. Z. ⁴⁾), dla której została wydana specjalna instrukcja ⁵⁾. Od połowy października 1920 r. miały wreszcie rozpocząć swą działalność 83 P. K. Z. na terenie b. Królestwa i 39 P. K. Z. na terenie b. Galicji ⁶⁾—⁸⁾.

Aż do czasu ustawowego unormowania sprawy dzierżaw i czynszów wieczystych w dobrach państwowych, dokonywanie spłaty tych dzierżaw i czynszów na obszarze b. zaboru rosyjskiego zostało wstrzymane ¹⁰⁾. Wszelkie czynności prawne, nie wyłączając wszczętych w drodze sądowej, zdziałane w okresie od 11/11 1918 do dnia 6/12 1920, a zmierzające do dokonania spłaty czynszów, pozbawione są skutków prawnych, o ile nie zostały zaakceptowane przez M. R. Przepis ten nie stosuje się do spraw rozstrzygniętych prawomocnym wyrokiem.

X. Rolnictwo.

Zarząd dóbr państwowych: 1. Rozp. R. M. 23/11 20 D. U. 114/752; Zarząd lasów państwowych: 2. Rozp. R. M. 23/11 20 D. U. 114/753.

3. Organizacja państwowej służby weterynaryjnej 3. Rozp. R. M. 27/9 20 D. U. 192/676.

Policja weterynaryjna. Zwalczanie księgospasu: 4. Rozp. R. M. 27/9 20 D. U. 94/621; 5. Rozp. M. R. i M. W. 29/9 20 D. U. 94/623; 6. Rozp. M. R. i M. W. 26/11 20 D. U. 114/757; Mon. 293. 7. Spis gospodarstw rolnych i leśnych obszaru powyżej 50 ha (w r. 1920). 8. Rozp. R. M. 20/9 20 D. U. 101/668.

Spis zwierząt gospodarskich w b. dz. pr.: 9. Rozp. M. b. dz. pr. 19/10 20 Dz. Pr. 69/493.

W konsekwencji utworzenia Województw i zreorganizowania Starostw na zasadzie zespolenia, skasowano odrębny dotychczasowy Zarząd dóbr państwowych¹⁾ (tak główny, jak i okręgowe), utworzony rozporządzeniem R. M. 11/5 19 DU 41/301, a przekazano go, a mianowicie, zarząd wszelkimi majątkami państwowymi rolnymi, oraz dobrami, pozostającymi pod zarząd państwowym, z wyłączeniem lasów państwowych, lub pozostających pod zarząd państwowym: w I instancji Starostwom (referentom rolnym przy starostwach), w: drugiej instancji zaś — województwom (wojewódzkim departamentom rolnictwa i weterynaryj). M. R. zastrzegło sobie tylko naczelny nadzór, oraz sprawy natury zasadniczej, w szczególności dotyczące nabywania, zbywania i obciążania dóbr państwowych, jak również czynności III instancji we wszelkich sprawach, dotyczących tych dóbr. Reforma ta ma być przeprowadzona na całym obszarze Państwa, wyjąwszy b. dzielnicę pruską.

Do zarządu lasami państwowymi, oraz lasami prywatnymi, pozostającymi pod zarząd państwowym, powołano

w tym samym czasie Zarządy Okręgowe lasów państwowych²⁾. Ustanowiono ich cztery: w Warszawie, Radomiu, Siedlcach i we Lwowie. Na czele zarządu stoi naczelnik, którego bezpośrednim pomocnikiem jest inspektor okręgowy. Zwierzchnie kierownictwo i nadzór zastrzegło sobie M. R., które wykonuje go przez Departament: Leśnictwa. I to rozporządzenie nie dotyczy b. dzielnicy pruskiej.

Sprawowanie państwowej służby weterynaryjnej należy, w myśl Rozporządzenia R. M. z 27/9 20³⁾ do M. R., województw i starostw, oraz do organów samorządowych „w poruczonym zakresie działania”. Zwierzchni nadzór nad służbą weterynaryjną, sprawowaną przez organy samorządowe, wykonuje stosownie do przepisów o nadzorze państwowym nad samorządem, M. S. W. w porozumieniu z M. R. Rozporządzenie nader szczegółowo określa kompetencję województw, starostw i magistratów miast wyłączonych, w zakresie służby weterynaryjnej. Wszystkie zaś sprawy, które w ten sposób urzędowi wyraźnie nie zostały przekazane, należą do M. R. (Departamentu Weterynarii). Podział kompetencji w sprawach weterynaryjnych między władzami państwowymi a samorządowymi określają specjalne ustawy o zapobieganiu zaraźliwym chorobom zwierzęcym i ich zwalczaniu.

Jako najwyższy organ opiniodawczy utworzono przy M. R. Państwową Radę Weterynaryjną, złożoną z przedstawicieli M. R. (2), M. W. i M. Z. (po 1), wyższych uczelni weterynaryjnych (po 1) i organizacji społecznych i weterynaryjnych (12—18). Rada ta w przyszłości zostanie przekształconą na Komisję Weterynaryjną Państwowej Rady Rolniczej, skoro ta ostatnia ostatecznie zostanie ukonstytuowana. Sprawy weterynaryjne, należące do zakresu działania Województwa, załatwia specjalny Oddział Weterynarii, wchodzący w skład Departamentu Rolnictwa i Weterynarii Urzędu wojewódzkiego. Sprawy weterynaryjne, należące do kompetencji Starostwa, załatwiają państwowi lekarze weterynaryjni, przydzieleni do urzędu powiatowego. W każdym powiecie ma urzędować przynajmniej jeden taki lekarz, w razie zaś potrzeby — kilku. Tam, gdzie jest ich kilku, jeden z nich jest wyznaczony przez M. R. na referenta spraw weterynaryjnych całego powiatu i ma swą siedzibę urzędową w siedzibie Starostwa; pozostali zaś mogą mieć wyznaczone siedziby gdzieindziej, stosownie do potrzeb miejscowych. Tym lekarzom weterynaryjnym — referentom Starostw będą nadto poruczone przez M. R. w porozumieniu z M. S. W. obowiązki referentów weterynaryjnych Wydziałów Powiatowych. Do wykonywania czynności urzędowych w zakresie służby weterynaryjnej Starosta, w razie potrzeby, może użyć także zastępczo

lekarzy weterynaryjnych wolnopracujących, którym w czasie wykonywania tych czynności przysługują prawa i obowiązki państwowych lekarzy weterynaryjnych. W miastach wyłączonych służbę weterynaryjną pełnią samorządowi lekarze weterynaryjni, ustanowieni przez Magistraty tych miast. Lekarzom tym przy wykonywaniu czynności z dziedziny państwowej służby weterynaryjnej przysługują również prawa i obowiązki państwowych lekarzy weterynaryjnych.

Dla objęcia urzędu w państwowej służbie weterynaryjnej Rozporządzenie przepisuje, poza kwalifikacjami wymaganymi wogóle od kandydatów na urzędy państwowe, następujące kwalifikacje specjalne: 1) ukończenie wyższej uczelni weterynaryjnej z dyplomem lekarza weterynaryj; 2) złożenie specjalnego egzaminu państwowego; 3) odbycie przynajmniej 2-letniej praktyki w charakterze asystenta weterynaryjnego w Starostwie, Województwie lub Ministerstwie (w tem przynajmniej pół roku praktyki w rzeźni).

W ciągu pierwszych 5 lat, z uwagi na brak wykwalifikowanych lekarzy weterynaryjnych, M. R. może, w wypadkach zasługujących na uwzględnienie, udzielać dyspens od wymogów, podanych w pp. 2 i 3.

Przepisy o kwalifikacjach, wymaganych od kandydatów na stanowiska w służbie weterynaryjnej samorządowej wyda R. M. w porozumieniu z M. S. W.

Z chwilą wejścia w życie Rozporządzenia (6/12 20) ustają wszelkie uprawnienia Gen. Delegata Rządu dla b. Galicji, jako Władzy centralnej w zakresie państwowej służby weterynaryjnej w b. zaborze austriackim. Do czasu jednak wprowadzenia na tym obszarze organizacji wojewódzkiej, czynności poruczone wojewodom pełni Delegat.

Na obszarze b.dzielnicy pruskiej Rozporządzenie zostanie wprowadzone osobnym rozporządzeniem M. b. dz. pr. po wysłuchaniu opinii Państwowej Rady weterynaryjnej.

Celem stłumienia księgosuszu zarządzone zostały jesienią 1920 r. dwa nadzwyczajne środki: ustanowiono Naczelnego Komisarza do walki z księgosuszem i utworzono podwójny kordon wojskowy dla zapobieżenia dalszemu zawlekaniu zarazy ze wschodu. Naczelnym Komisarzem⁴⁾, mianowany z pośród lekarzy weterynaryj przez M. R. i przed nim bezpośrednio odpowiedzialny, działa przy wykonywaniu swych zadań samodzielnie przy pomocy specjalnego oddanego mu do dyspozycji personelu fachowego. Wszelkie władze, tak cywilne jak i wojskowe, obowiązane są udzielać mu niezbędnej pomocy. W szczególności jemu i personelowi pomocniczemu przysługuje prawo korzystania z wszelkich

udogodnień komunikacyjnych. Od jego zarządzeń niema odwołania w drodze administracyjnej. Odszkodowania za zwierzęta, wybite w celu stłumienia księgosuszu, oraz za zniszczone w tym celu przedmioty, są wypłacane na miejscu niezwłocznie na podstawie norm szacunkowych, ułożonych przez M. R., w porozumieniu z M. Sk., po protokólnym orzeczeniu przez Komisję weterynaryjno-wykonawczą, przy uwzględnieniu cen rynkowych. Terytorialnie działalność Naczelnego Komisarza rozciąga się na obszar b. zaboru rosyjskiego i austriackiego. Instytucja Naczelnego Komisarza ma trwać tak długo, dopóki M. R. nie przedłoży R. M. wniosku o zniesienie jej z powodu wygaśnięcia zarazy.

Wschodni kordon ochronny ciągnie się wzdłuż rzeki Zbrucza ⁵⁾, dawnej wschodniej granicy galicyjsko - rosyjskiej, Bugu, Narwi, Biebrzy, aż po Grajewo. Naczelnny Komisarz ma prawo, w razie potrzeby, przesunąć tę linię bardziej na zachód. Stanowi go wojskowa straż, gęsto na tej linii rozstawiona, której posterunki winny ściśle się stosować do poleceń lekarzy weterynaryjnych, przeznaczonych do stłumienia zarazy. Rozporządzenie, wprowadzające ten kordon, zawiera szereg przepisów wzbraniających, lub też poddających ścisłej kontroli transporty zwierząt, produktów zwierzęcych, paszy i ściółki przez ten kordon.

Przepisy te obowiązują na linii kordonu, przebiegającej w granicach b. Królestwa. Natomiast na linii tej, o ile ona przebiega wzdłuż granicy b. Galicji, obowiązują nadal przepisy, wydane na podstawie dawnej ustawy austriackiej o tępieniu księgosuszu (29/2 1880 D. p. p. 37). Wykonanie rozporządzenia poruczono Naczelnemu Komisarzowi.

Oprócz ustanowienia powyższego właściwego kordonu weterynaryjnego ochronnego, wykorzystano jeszcze nadto do celów walki z księgosuszem kordon Ministerstwa Spraw Wojskowych, zaprowadzając na nim nadzór sanitarno-weterynaryjny ⁶⁾.

XI. Przemysł i Handel.

Handel zagraniczny: Przepisy wykonawcze do Ustawy 15/7 20 D. U. 79/527 o obrocie towarowym z zagranicą: 1. Rozp. M. P. H. i M. Sk. 30 10 20 D. U. 105/697 (wprowadza w życie tę ustawę od 30/11 20): 2. Rozp. M. P. H. M. Sk., M. Spr., M. K., M. P. T., M. b. dz. pr. 30/10 20 D. U. 107/703 (Organizacja i postępowanie Urzędów, oraz Izb przywozu i wywozu); 3. Rozp. M. P. H. i M. Sk. 30/10 20 Mon. 268 (zasady regulaminów Izb przywozu i wywozu); 4. Rozp. M. P. H. i M. Sk. 30/10 20 Mon. 269, (regulamin Głównego Urzędu przywozu i wywozu i podwładnych mu urzędów i izb.)

Probiernictwo: 5. Rozp. M. P. H. i M. Sk. 29/11 20 Mon. 296 (przyjęcie przez M. P. H. urzędów probierczych w b. Galicji i zmiana obowiązujących tam przepisów).

Rybołówstwo morskie: 6. Uchwała R. M. 4/10 20 Mon. 265 (ustalenie kompetencji władz).

XII. Sprawy robotnicze.

Statystyka robotników przemysłowych: 1. Rozp. R. M. 18/10 20 D.U. 115/759;

Komisje lokalne dla badania wzrostu kosztów utrzymania: 2. Rozp. Prezydenta M. i M. Pr. 14/9 20 Mon. 231 (regulamin).

Załatwianie zatargów między pracodawcami a pracownikami rolnymi: 3. Rozp. M. Pr. i M. Sp. 4/12 20 D. U. 18/782 Mon. 289 (Rozp. wyk. do Ustawy 1/8 19 D. U. 65/394); 4. Rozp. M. b. dz. p. 30/9 20 Dz. Pr. 75/513 (Rozp. wyk. do Rozp. Komisarjatu N. R. L 15/6 19 Tygodnik Urz. 31).

Ubezpieczenia. Kasy chorych. 5. Rozp. M. Pr. 6/11 20 D. U. 109/724;

6. Rozp. M. Pr. 18/11 20 D. U. 113/750. Ubezpieczenia od wypadków w rolnictwie:

7. Rozp. M. b. dz. pr. 30/10 20 Dz. Pr. 75/507.

Emigracja. Urząd emigracyjny: 8. Ustawa 4/11 20 D. U. 108/707;

9. Rozp. R. M. 15/11 20 D. U. 114/751 (zwinęcie J. U. R.)

Statystyka robotników przemysłowych¹⁾. Wszystkie zakłady przemysłowe: górnicze, hutnicze, fabryczne, oraz rzemieślnicze, o ile posiadają motor, a w braku motoru, o ile zatrudniają powyżej pięciu robotników — są obowiązane: 1) do 3/1 1921 r., a nowopowstałe zakłady w ciągu 2 tygodni od dnia swego uruchomienia, lub też osiągnięcia wyżej wskazanych warunków, podać do wiadomości Inspektora pracy (w b. dz. pr. — Inspektora przemysłowego) następujące dane: firmę, adres, rodzaj produkcji, liczbę zatrudnionych robotników, oraz liczbę personelu kierowniczego i urzędniczego, jako też siłę posiadanych motorów w H. P.; 2) co 3 miesiące przysyłać do Gł. Urzędu Statystycznego sprawozdanie na przepisanych formularzach, dotyczące ruchu zakładu i zmian w ilości zatrudnionych w nim robotników; 3) w razie zawieszenia lub zaprzestania produkcji w ciągu 2 tygodni zawiadomić o tem Inspektora pracy (Inspektora przemysłowego) i podać tego przyczynę. Obowiązki powyższe dotyczą zarówno zakładów prywatnych (stałych lub sezonowych), jako też państwowych i komunalnych. Za niespełnienie albo niepunktualne spełnienie rzeczonych obowiązków, jak również za podawanie nieprawdziwych danych, winni ulegają karze przewidzianej w ustawie o organizacji statystyki administracyjnej (21/10 19 DU 85/464), którą to karę wymierza Starostwo. Rozporządzenie obowiązuje w całym Państwie.

Na mocy rozporządzenia R. M. z 27/5 20 (Mon. 149) przy Głównym Urzędzie Statystycznym utworzono Komisję (główną) do badania wzrostu kosztów utrzymania rodzin pracowników, zatrudnionych w przemyśle i handlu, złożoną z przedstawicieli 6 Ministerstw, 1 przedstawiciela Gł. Urzędu Statystycz-

nego, 12 członków Gł. Rady Statystycznej. Nadto dla stwierdzenia zmian miejscowych kosztów utrzymania utworzono trzy Komisje lokalne: w Poznaniu, Łodzi i Sosnowcu. Skład każdej z nich jest następujący: po 1 przedstawicielu od 3 Ministerstw (Pr. Z. A. wzgl. odnośnych Departamentów M. b. dz. pr.), po 2 przedstawicieli zawodowych związków robotniczych, po 1 — organizacyj zawodowych pracodawców i po 1 — magistratu. Dla prawomocności posiedzeń Komisji niezbędną jest obecność 2/3 jej członków. Zmiany w kosztach utrzymania winny być stwierdzane co miesiąc. Komisja Główna ogłasza miesięczne sprawozdania o wyniku swoich prac w Miesięczniku Statystycznym. Komisje Lokalne ogłaszają wyniki swoich badań w prasie miejscowej i nadto przesyłają je wraz z materiałami Gł. Urzędowi Statystycznemu. Związki zawodowe pracowników i pracodawców oraz przedstawiciele Ministerstw mogą zaskarżać uchwały Komisji Lokalnej do Komisji Głównej, która ostatecznie rozstrzyga sprawę.

Jeszcze w kwietniu 1920 r. Rząd powołał do życia przy M. Pr. Urząd Emigracyjny, powierzając mu wszystkie sprawy, dotyczące emigracji, reemigracji, imigracji i opieki nad wychodźcami (Rozp. R.M. 22/4 20 DU 39/232). Sejm ustawą 5/11 krok ten potwierdził, równocześnie wcielając do nowoutworzonego urzędu Państwowy Urząd do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników (I. U. R.). Ten ostatni przestał istnieć, jako odrębna jednostka administracyjna z dniem 1/12 1920 r.

XIII. Likwidacja wojny. Odbudowa kraju.

Odbudowa rolnictwa i dzierżawy przymusowe. Zniesienie urzędu zagospodarowania odłogów: 1. Rozp. M. R. 9/12 20 Mon. 286.

Odbudowa miast(eczek): Oddawanie firmom prywatnym pomiarów miast(eczek). 2. Instrukcja M. Rp. 25/10 20 Mon. 260.

Ustalenie, oszacowanie, wynagrodzenie strat wojennych: 3. Rozp. M. b. dz. pr. 15/11 20 Dz. Pr. 75/506 (rozszerza na obszar b. dz. pr. moc obowiązującą ustaw 10/5 19 D. U. 41/298 i 20/2 20 D. U. 199/93.)

Ustalenie szkód na zdrowiu i życiu: 4. Rozp. M. b. dz. pr. 20/11 20 Dz. Pr. 75/514.

Rewindykacja majątku wywiezionego przez Niemców. 5. Rozp. R. M. 28/10 20 D. U. 118/780 (Mon. 282).

Utworzony w lutym 1920 r. dla prowadzenia akcji odbudowy rolnictwa Urząd zagospodarowania odłogów został z końcem tego roku zniesiony. Agendy, jakie on spełniał w myśl ustawy 13/2 20 DU 17/86, przekazano Wydziałowi Pomocy Rolnej M. R., wyjąwszy czynności jego w zakresie dzierżaw przymuso-

wych, które przekazano Wydziałowi Wytwórczości Roślinnej Min. Roln.¹⁾).

Celem wyszukania odbioru i sprowadzenia do Polski majątku wywiezionego w czasie okupacji do Niemiec lub państw sprzymierzonych z Niemcami, a podlegającego zwrotowi w myśl traktatu wersalskiego, utworzono Komisję Rewindykacyjną, jako organ Głównego Urzędu Likwidacyjnego. K. R. składa się z biura centralnego w Warszawie i oddziału zagranicznego. Organizację jej wewnętrzną ustali regulamin, wydany przez Prezesa G. U. L. Na czele jej stoi Dyrektor, przy którym i pod jego przewodnictwem funkcjonuje, jako organ doradczy w sprawach charakteru zasadniczego. Rada Rewindykacyjna, złożona z przedstawicieli władz, „których prace pozostają w związku z rewindykacją” (10 ministerstw, G. U. L. i Gen. Prokuratorja R. P.), wyznaczonych po jednym od każdej przez szefów tych władz, w porozumieniu z Prezesem G. U. L., a nadto z przedstawicieli społecznych organizacji zawodowych, powołanych również po jednym od każdej przez Prezesa G. U. L. Oddział zagraniczny ma siedzibę w Niemczech, którą ustala Prezes G. U. L. w porozumieniu z M. S. Z. Jest on przedstawicielstwem K. R. na terytorjum Niemiec wyłącznie powołanym do prowadzenia właściwych czynności na tem terytorjum, oraz utrzymywania wynikających stąd stosunków z rządem niemieckim i jego organami rewindykacyjnymi. W szczególności jego zadaniem jest: ustalenie tożsamości rzeczy wywiezionych z Polski, a znajdujących się na terytorjum Niemiec lub państw z nimi sprzymierzonych, stwierdzenie stanu i zmniejszenia wartości tych rzeczy, odstawienie ich do Polski i t. p.

Na czele wydziału zagranicznego stoi Komisarz Rządu Polskiego do spraw, rewindykacji, powołany na podstawie specjalnej umowy przez Prezesa G. U. L. i jemu bezpośrednio podlegający. Komisarz załatwia sprawy osobiście, albo przez specjalnie w tym celu przez siebie na własną odpowiedzialność wyznaczonych delegatów i pełnomocników (jednak na podstawie porozumienia z Posłem polskim w Niemczech). Do przedstawiania i obrony interesów Polski w zakresie restytucji w Międzysojuszniczej Komisji Odszkodowań w Paryżu (Commission de Reparation) czynny jest przy niej Asesor Polski.

XIV. Likwidacja zaborów.

Majątki niemieckie: likwidacja. 1. Regulamin komitetów likwidacyjnych: Rozp. Prezesa G. U. L. 20 D. U. 107/704

Organami likwidacyjnymi majątków niemieckich są w myśl Ustawy 15/7 20 DU 70/467 Komitety Likwidacyjne przy G. U. L.

Powołane wyżej rozporządzenie¹⁾ tworzy dwa takie komitety: jeden w Warszawie, pod przewodnictwem Prezesa G. U. L., drugi w Poznaniu pod przewodnictwem Komisarza G. U. L. Składają się one z delegatów (po jednym) M. S. Z., Prokuratorji Generalnej R. P., zainteresowanego w danym wypadku Ministerstwa i wreszcie G. U. Z., o ile chodzi o likwidację nieruchomości ziemskiej. Do Komitetu Poznańskiego w dziedzinach niepodległych ogólnym; władzom centralnym wchodzi delegat właściwego departamentu M. b. dzieln. pr.

Do zakresu działania K. L. należy: kwalifikowanie do likwidacji majątków, praw i interesów; decydowanie o sposobach przeprowadzenia jej; samo; to przeprowadzenie; zwalnianie od likwidacji; w razie likwidacji drogą zbycia przez samego właściciela, stwierdzenie, że umowa zbycia odpowiada oznaczonym warunkom; w razie zaś likwidacji przez zatrzymanie majątku na rzecz Państwa, oznaczenie jego wartości. Przed powzięciem decyzji o sposobie likwidacji K. L. przesyła akta sprawy właściwym ministerstwom¹⁾, aby mogły postawić wnioski w tym względzie. Jeżeli: ministerstwa do wyznaczonego terminu nie dadzą odpowiedzi, K. L. ma wolną rękę powzięcia decyzji według swobodnego uznania. Decyzja zostaje ogłoszona w Monitorze Polskim, lub Dzienniku Urzędowym M. b. dz. pr.

St. Kasznica (Poznań).

3. Prawo skarbowe

(od października 1918 do 1 kwietnia 1921)

W historii wszechświatowej nie było, zdaje się, dotąd tak ciekawego i pouczającego zjawiska, jakie przedstawia z punktu widzenia skarbowego proces zrastania się rozdzielonych dotychczas dzielnic Polski w jeden organizm państwowy, a co za tem idzie i skarbowy.. Polska bowiem powstała z trzech dzielnic, z których żadna nie miała już od mniej więcej stu lat samoistnego życia państwowego, a nawet samorząd tylko w jednej z nich (Galicja) był w rękach polskich. Na terytorjum całem panowały trzy odmienne systemy monetarne, gospodarcze, cłowe i podatkowe, przystosowane do potrzeb państw zaborczych, z których każde inny stopień rozwoju przedstawiało. Utrzymać tę różnorodność na dłuższą metę było niemożliwem pod grozą zupełnego chaosu gospodarczego, rozbicia jednolitości życia politycznego. Wprowadzać znów nowy zupełnie ustrój było niesłychanie trudnem wobec braku odpowiedniej maszyny wykonawczej i wobec niebezpieczeństwa narażenia kraju na wstrząśnienia, związane zawsze z gwałtownymi reformami. Po-

zostawało tylko stopniowo unifikować warunki wszystkich trzech dzielnic, rozciągając najlepsze instytucje każdej z nich na inne, a eliminując z każdej przestarzałe i nieodpowiednie. Tą też drogą, drogą kompromisu i selekcji istniejących urzędów skarbowych, poszedł rozwój skarbowości Rzpltej, mniej dążąc do teoretycznej doskonałości, jak do praktycznej możliwości realizacji i pożytku nowych swych form.

Nie będziemy się zajmowali w niniejszym przeglądzie przedstawieniem procesu, unifikacji całego życia gospodarczego, o ile nań mogła wpływać działalność rządu w zakresie finansów państwowych. Ograniczymy się tylko do zobrazowania reform odnośnie do źródeł dochodów państwowych, a więc do reform skarbowych w ściślejszym znaczeniu tego słowa. Lecz właśnie w ich zakresie walną przeszkodę stanowiła konieczność poprzedniego uregulowania stosunków w innych zakresach gospodarki państwowej, jak kwestji waluty itp. Z drugiej zaś strony reformy te pod wpływem położenia państwa, ciągłych walk z sąsiadami, w ciągu których państwo powstawało, zniszczenia kraju itp., musiały mieć na oku nie tylko unifikację systemów skarbowych, lecz również i znaczne i szybkie powiększenie ich wydatności.

Po przewrocie w listopadzie 1918 r., gdy powstały centralne władze polskie, znalazły się one bez żadnych środków pieniężnych. Nie pozostało nic innego, jak uznać pozostawioną przez Niemców w Warszawie Polską Krajową Kasę Pożyczkową, emitującą dotychczas marki, kursujące na obszarze okupacji niemieckiej w Królestwie Kongresowem, za instytucję emisyjną nowego państwa i zaspokajać wydatki emisjami jej banknotów. Nie można ich było ograniczyć do kwoty, pokrytej kupieckimi wierzytelnościami, kruszcem i dewizami, gdyż skarb państwa musiał w niej eskontować swe weksle, nie posiadając innych źródeł dochodu. Wprawdzie na terytorjum poaustriackiem pozostała administracja skarbowa, która ścigała dalej dochody, lecz właśnie ta część Polski była i jest jeszcze w połowie swej wschodniej zupełnie zrujnowana przez wojnę i później przez zamieszki z lat 1918 i 1919, a z początku nawet i zachodnia jej część mogła dostarczyć zaledwie około 60 proc. wpływów, czerpanych z niej przedtem przez rząd austriacki. Dopiero w roku 1920 wpływy doszły tu do 88—100 proc. wymiaru. Natomiast w byłym Królestwie Kongresowem trzeba było dopiero organizować na nowo całą administrację skarbową. Uczyniono to w ciągu lat 1918—1920, lecz jeszcze dotychczas wpływy skarbowe tak dzięki brakowi wprawy władz skarbowych, jak i dzięki znacznemu zniszczeniu kraju i własności państwowej przez wojnę, osiągnęły tu zaledwie 60—86 proc. swego wymiaru. Również i w byłej

dzielnicy pruskiej Naczelna Rada Ludowa, objawszy władzę w grudniu 1918 r., musiała organizować na nowo całą administrację skarbową. Dzięki jednak zamożności i ofiarności społeczeństwa po chwilowej z początku pomocy miejscowych banków i instytucji mogła ona pokrywać aż do końca swego istnienia t. j. do sierpnia 1919 r., gdy oddała władzę w ręce centralnych władz polskich, wydatki swe wpływami, osiaganymi z podatków i z własności państwowej. Jednak przy końcu musiała, i ona uciekać się do pomocy centralnych władz polskich, by pokryć wydatki na utrzymanie wojska.

W tym stanie rzeczy zrozumiałym jest wielki wzrost emisji banknotów, który począwszy już od jesieni 1919 r. zaczął się fatalnie odbijać na całości życia gospodarczego Polski. Dług państwa w P. K. K. P. wynosił w d. 1. 4. 1920 r. już 14.775 miljon. mk., równając się mniejwięcej deficytom budżetowym za czas od 11. 11. 1918 r. do 31. 3. 1920 r. W listopadzie 1920 r. upoważniono rząd do podwyższenia tego długu do 64.625 miljonów marek polskich, upoważniając Polską Krajową Kasę Pożyczkową do podniesienia emisji do 55 miliardów marek, nie licząc w to sum, zabezpieczonych weksłami kupieckimi, kruszcem, dewizami i przeznaczonych na wykupno waluty austriackiej na terytorium polskiem (około pięć miliardów marek). Już jednak 20. III. 1921 ilość banknotów w obiegu wynosiła prawie 70 miliardów m. p., w czym około 4.5 miliardów: zabezpieczonych ustawowo. Wskutek tego w kwietniu 1921 r. wniósł rząd o podniesienie wolnej emisji P. K. K. P. na 75 miliardów m. p. Rozwój szedł i idzie w tym najłatwiejszym kierunku, gdyż dopiero w lipcu 1919 r. przygotowano, plan jednolitej organizacji władz skarbowych w całej Polsce, połączonej z reorganizacją istniejących tymczasowych. Wprowadzono ją jednak w życie dopiero z początkiem 1920 r. w b. zaborze rosyjskim, a w innych dwóch powoli dopiero się przystosowuje odziedziczoną po zaborcach organizację do zasad nowej. Opiera się ona na istnieniu w każdym powiecie osobnych urzędów skarbowych: 1) podatków bezpośrednich, 2) opłat i podatków pośrednich, dalej kas państwowych oraz rozrzuconych po kraju urzędów celnych. W drugiej instancji funkcjonują Izby skarbowe, obejmujące swym zakresem działania całe województwo i wszystkie sprawy skarbowe prócz ceł. Trzecią instancją jest Ministerstwo skarbu, przyktórem pracują Główna Kasa i autonomiczne Dyrekcje Monopolów państwowych, a więc Tytoniu, Spirytusu i Loterii państwowej. Kontrolę represyjną, a częściowo i prewencyjną, wykonuje Najwyższa Izba Kontroli państwa. Sądownictwo skarbowe jeszcze nie jest zorganizowane.

W związku z brakiem odpowiedniej administracji skarbowej stoi fakt, że pierwszy budżet, jako tako ułożony i obejmujący całość państwa, został wygotowany dopiero na okres od 1. VII. 1919 do 31. III. 1920, a przedłożony sejmowi wraz z budżetem na czas od 1. IV. 1920 do 31. XII. 1920 r. dopiero w zimie 1920 r. i właściwie nie został nawet wcale parlamentarnie załatwionym. Obejmował on

1) na czas od 1. VII. 1920 do 31. III. 1920 r.:

w zwyczajnych dochodach 2 miliardy marek, wydatkach koło 4 miliardy marek;

w nadzwyczajnych dochodach 1 miliard marek, wydatkach 11,2 miliardy mk.;

niedobór zwyczajny koło 2 miliardów marek, niedobór nadzwyczajny koło 10 miliardów mk., razem 12 miliardów mk.

2) na czas od 1. IV. 1920 do 31. XII. 1920 r.:

w zwyczajnych dochodach 6,2 miliardy mk., w nadzwyczajnych 1 miliard mk.;

w wydatkach zwyczajnych 8 miliardów marek, a w nadzwyczajnych 39,5 miliardów mk.;

wypada więc deficyt zwyczajny koło 2 miliard. mk., nadzwyczajny 38,5 miliard. mk., razem 40,5 miliard. mk. do pokrycia przez pożyczki.

Z deficytu za pierwszy okres przypada na wydatki na apro wizację i wojsko z górą 7,5 miliardów mk., a w drugim okresie 34 miliardy mk., im więc przedewszystkiem miał być do zawdzięczenia.

Na rok 1921 jeszcze budżet nie został przedłożony, tylko rząd wniósł w styczniu projekt tymczasowej ustawy skarbowej na czas od 1. I. 1921 do 30. VI. 1921 r., ogólnikowo ujęty, który dotychczas nie został uchwalony.

Nie należy jednak sądzić, by nie myślano mimo to już od początku o zorganizowaniu państwowego kredytu wewnętrznego i podniesieniu dochodów z danin publicznych. Za pierwszego gabinetu polskiego (Świeżyńskiego) minister skarbu dr. English wypuścił wewnętrzną jedorazową 5 proc. pożyczkę, która dała w ciągu pół roku z górą 2 miliardy mk. Wprowadził też na obszarze Kongresówki nieznaną tu jeszcze podatek od zysków wojennych, wzorowany na austriackim i niemieckim, oraz jednorazową daninę majątkową, rozciągnięto też na rok 1919 wprowadzony przez Niemców w okupacji niemieckiej podatek majątkowy także i na b. okupację austro-węgierską. Następni jednak ministrowie w gabinecie Moraczewskiego (kierownik min. Byrka) i Paderewskiego (English, Karpiński i Biliński) musieli całą swą uwagę zwrócić na kwestię unifikacji waluty i w ten sposób został cały rok zmarnowany dla

reformy skarbowej Rzpltej. Dopiero minister skarbu Wł. Grabski (od grudnia 1919 r. w gabin, Skulskiego, następnie w swoim własnym i Witosa do listopada 1920 r.) mógł po ukończeniu sprawy waluty i wprowadzeniu w życie organizacji władz skarbowych przystąpić do zasadniczych reform skarbowych. Szły one w kierunku wydatnego podniesienia dochodów z danin publicznych.

Deficyt za czas od 1. IV. 1920 do 31, XII. 1920 r. miał być pokryty już nie emisją banknotów, t j. długiem w Polskiej Kraj. Kasie Pożyczkowej, tylko pożyczkami państwowemu Mianowicie rozpisano wewnętrzną pożyczkę krótkoterminową pięcioletnią i długoterminową trzydziestoletnią, obie oprocentowane po 5 proc. Długoterminowa ma zagwarantowaną spłatę w stosunku do dolara po kursie nie niższym jak 150 mk. za 1 dolar. Subskrypcja ich kończyć się miała 30. X. 1920 r., lecz była następnie przedłużana, ostatnio do 30. IV. 1921 r. Po jej zamknięciu miała być rozpisana pożyczka bezterminowa (renta) 3-proeentowa o charakterze przymusowym, skonstruowana wcale uciążliwie dla kontrybuentów. Miały być nią obłożone majątki wyżej 100.000 mk. według stopy 2 do 20 proc. i dochody wyżej 36,000 mk. według stopy 5 do 35 proc. Obecnie jednak zdaje się zaniechano myśli realizacji tej pożyczki. Obie, dobrowolna i przymusowa, miały dać według preliminarza budżetowego na czysto, po spłacie pożyczki z 1918 r., 11 miliardów marek. Później jednak podniesiono ich granicę do 15 miliardów mk. W rzeczywistości do stycznia 1921 r. pożyczka wewnętrzna dała 7 miliardów marek. W dalszym ciągu wypuszczono dwuletnie 4-prcentowe bilety skarbowe pierwszej serji na kwotę 2 miliardów miarek, następnie zaś 4-proc. pożyczkę premiiową, dającą bardzo korzystne szanse wygranej dla właścicieli obligów, poza spłatą ich w ciągu 40.lat po kursie nominalnym i stałym opłacaniem procentów. Przyniosła ona do stycznia 1921 r. 1 i pół miljarda marek. Wszystkie te pożyczki zostały zwolnione od podatku od kapitałów i rent i zabezpieczono przerachowanie ich na nową polską walutę przy jej ewentualnem wprowadzeniu po kursie o 10 proc. wyższym, niż przyjęty dla gotówki. Jednak wszystkie te pożyczki wewnętrzne nie wystarczyłyby na pokrycie deficytu, więcej zaś nie sposób było obciążać sił kraju, koniecznych na odbudowę zniszczonego przemysłu i rolnictwa. Wobec tego wydatki zagraniczne, konieczne na aprowizację kraju, utrzymanie wojska j prowadzenie wojny, miały być pokryte w drodze pożyczek zagranicznych, mianowicie amerykańskiej, 100 milionów dolarów, i francuskiej, przez realizację części (koło $\frac{1}{3}$.) towarowego kredytu 5 miliardów franków, do zaciągnięcia którego rząd został upoważniony przez Sejm. Tymczasem pierwsza dała tylko 17 miliardów mk. do stycznia 1921 r.

Z francuskiej zaś i innych pożyczek uzyskano do stycznia 1921 r. 3 i pół miliard. franków, co czyniło wówczas przeszło 100 miliardów marek. Liczono z wiosną 1920 r., że z końcem tego roku dług Polski wewnętrzny i zagraniczny wzrośnie do kwoty koło 60 miliardów marek! Okazało się jednak, że deficyty budżetowe są znacznie większe, niż przewidywalno. Z końcem 1920 r. wynosiły one miesięcznie po 8 miliardów mk. Nie dopisały bowiem dochody z podatków, wydatki bez miary wzrastały, a nadto przyszła inwazja bolszewicka w lecie 1920 r. To wszystko zmusiło do wyżej przedstawionych dalszych pożyczek tak w Polskiej Krajowej Kasie Pożyczkowej przez emisję banknotów, jak i zagranicznych. W rezultacie w styczniu 1921 r. dług państwowy wynosił: wewnętrzny wiszący koło 60 miliardów mk., uregulowany; w pożyczkach wraz z dolarową koło 26 miliardów mk., a zagraniczny 3 i pół miljarda franków. W pierwszym kwartale 1921 r. naturalnie podniósł się on jeszcze o około 25 miliardów marek.

W ten sposób rozwianą też została nadzieja, że podwyższenie podatków, przeprowadzone w lipcu roku 1920, zrównoważy zwyyczajne wydatki już w roku 1921, skoro reforma podatków znacznie podniosła ich wydatność. Może to nastąpi później, gdy ograniczone zostaną wydatki, a reforma podatkowa zacznie już w pełni wydawać swe owoce. Jak wspomnieliśmy wyżej, nie mogła ona stworzyć naraz nowego systemu skarbowego. Zbyt wielkie były różnice między systemami poszczególnych dzielnic. Zostawiono zatem na boku system byłej dzielnicy pruskiej, w niektórych częściach tylko go modyfikując, a zreformowano system austriacki i rosyjski, upodabniając je do obowiązującego w byłej dzielnicy pruskiej i podnosząc ich wydatność tak, by zrównać obciążenie między poszczególnymi dzielnicami i poszczególnymi źródłami dochodu narodowego.

Najwięcej trudności pod tym względem przedstawiały podatki bezpośrednie. W b dzielnicy pruskiej obowiązywał z nich na rzecz państwa tylko podatek ogólno-dochodowy w połączeniu z uzupełniającym majątkowym, podatki zaś przychodowe, inaczej zwane częściowo-dochodowymi lub czasem realnymi, oddane były samorządowi. Tymczasem zabór austriacki opierał się przedewszystkiem na podatkach przychodowych, ogólnodochodowy odgrywał tam bowiem rolę tylko subsydjarną. W zaborze zaś rosyjskim podatki przychodowe, stanowiące punkt ciężkości systemu miały formy archaiczne, często stanowe, podatku ogólnie 3l-dochodowego nie było, a zastępował go podatek mieszkaniowy, skonstruowany na wzór dawnego francuskiego, o bardzo niesprawiedliwym wymiarze; nadto podczas wojny okupant wprowadził tam podatek ma-

jątkowy o charakterze czysto wojennym. Reformy, przeprowadzone w lipcu 1920 r., poszły w kierunku zaprowadzenia jednolitego na całym obszarze państwa podatku ogólnodochodowego, połączonego z uzupełniającym podatkiem majątkowym i podatkiem od tantiem, oraz dalej podatku od kapitałów i rent. W byłych jednak zaborach austriackim i rosyjskim utrzymano nadto tymczasowo na lata 1920 i 1921 istniejące tam inne podatki przychodowe, podwyższając znacznie ich stopę i przemieniając je racjonalnie na procentowe o wysokiej stopie opodatkowania; wymiar w stałych kwotach zatrzymały tylko podatki wiejskie i część podatku przemysłowego. Trzeba było narazie zostawić podatki przychodowe w tych dzielnicach, nie można się było bowiem w nich spodziewać większej wydajności podatku ogólnodochodowego, póki społeczeństwo i władze doń się nie przyzwyczają.

W szczegółach reforma podatków bezpośrednich przedstawia się następująco.

Podatek ogólnodochodowy jest dość interesujący, choć zasadniczych nowości nie przedstawia. Obejmuje on tak osoby fizyczne jak prawne, jednak od dochodu tych ostatnich odtrąca się 3 proc. od kapitału zakładowego. Minimum egzystencji zostało pierwotnie oznaczone na 2.500 do 6.000 mk., zależnie od wielkości danej miejscowości, z prawem podnoszenia go przez Radę Ministrów; obecnie jest ustalone na 4.000 do 12.000 mk. Podatek jest globalnym, lecz dochód z pracy przyjmuje się przy obliczaniu podatku tylko w wysokości $\frac{7}{10}$. Płaci się go od czystego dochodu całego ogniska domowego, mianowicie od dochodu zwyczajnego, choćby zmiennego, lecz normalnie się powtarzającego. Stawki idą progresywnie od $\frac{1}{2}\%$ do 35% dla osób fizycznych przy dochodzie nad 5.000.000 mk., a od $\frac{1}{2}\%$ do 25% dla osób prawnych przy dochodzie nad 500.000 marek, poczem są proporcjonalne. Podatnicy nieżonaci i niezamężni lub nie mający na utrzymaniu żadnego członka rodziny płacą podatek w wysokości 20% wymiaru. Z podatkiem jest złączony podatek od tantiem, wynoszący 50% odnośnej stawki podatku dochodowego. Postępowanie wymiarowe opiera się na deklaracjach i spoczywa dla osób fizycznych w rękach mieszanych komisyj, a dla towarzystw w rękach władz skarbowych. Jest ono nader inkwizycyjnem, połączonem z prawem wglądu w księgi i obowiązkiem udzielania informacji przez wszelkie instytucje. Dyskryminacja podatkowa jest przeprowadzona na wzór pruski przez uzupełniający podatek majątkowy, który płacą wszelkie osoby fizyczne od majątku nieużytkowego o wysokości ponad 20.000 mk., względnie 50.000 mk. przy niskim dochodzie. Stawki wynoszą tu od 0,1% do 0,5% (przy majątku nad 6.000.000 mk.). Oba te podatki nie mogą

być obłożone dodatkami komunalnymi, co postawiło w niesłychanie trudnym położeniu, finanse komunalne w b. dzielnicy pruskiej.

W byłych zaborach austriackim i rosyjskim, utrzymano nadto, jakieśmy wspomnieli, podatki przychodowe. Podniesiono je jednak znacznie. I tak podatek gruntowy podniesiono sześć- do czterynastokrotnie na przeciętnie około 15 mk. z 1 ha., nie licząc dodatków komunalnych, wynoszących prawie dwa razy tyle, co państwowa stawka. Podatki od budynków wiejskich podniesiono 6—8-krotnie. Oba te podatki wiejskie pozostały przy stałych kwotach wymiaru. Wobec dalszej deprecjacji waluty stanowią przeto mimo podwyżki bardzo niskie obciążenie. Podatki od przemysłu i handlu i wolnych zawodów w byłym zaborze austriackim ustalono na 2,6% do 10% czystego zysku, a 12-procentowy przeciętnie podatek zarobkowy dla towarzystw sprawozdawczych nieco niżono przez zniesienie dodatku, wprowadzonego podczas wojny (Rentabirlätszuschlag). Tenże podatek w b. Kongresówce utrzymano w jego starej rosyjskiej formie, będącej naśladownictwem dawnej francuskiej, lecz podniesiono w nimi kilkanaście razy opłatę patentową, utrzymując prócz niej podatek od zysku w wysokości 2—10%, a dla towarzystw sprawozdawczych 4,5—30 %; w towarzystwach sprawozdawczych opłatę patentową zastępuje półprocentowy podatek od kapitału zakładowego. Podatek ten rozszerzono i na wolne zawody. Wprowadzono w obu dzielnicach w miejsce dawnych podatków jednolity podatek od kapitałów i rent, wynoszący 10% od pobieranych odsetek od kapitału, a 1 proc. kapitału pożyczek hipotecznych; jest on płatny w drodze potrącenia. Podatek ten zaprowadzono i w b. dzielnicy pruskiej, jako jedyny przychodowy na rzecz państwa. Nie zmieniono jedynie podatku od nieruchomości miejskich, gdyż i tak w b. Kongresówce wynosi on 6 proc. z możliwością podniesienia do 10 proc., a w byłym zaborze austriackim 12 do 21 proc. czystego dochodu. Wszystkie te podatki podlegają dodatkom komunalnym, prócz podatku od kapitału i rent. Mniejwięcej wyrównały one ciężar podatkowy między dzielnicami, nawet i w stosunku do b. dzielnicy pruskiej, gdyż podatek ogólnodochodowy istnieje tu już dawno i daje wysokie wpływy, a nadto istniejące tu podatki przychodowe na rzecz samorządu mają być znacznie podwyższone. Nie wyrównały one ciężaru między poszczególnymi źródłami dochodu narodowego, rolnictwo bowiem, a w jego łonie specjalnie zmów mała własność, zostało w stosunku do swych obecnych dochodów niezmiernie niżej obciążone od innych gałęzi działalności gospodarczej. Zawdzięczać to należy składowi sejmu, w którym większość mają rolnicy, szczególnie drobni.

W dziedzinie innych podatków praca była łatwiejsza. Do podatku od spadków i darowizn wprowadzono jednolitą dla całego państwa taryfę, pozostawiając w użyciu resztę przepisów dawnych ustaw ze względu na odmienne przepisy prawa cywilnego. Taryfa ta jest progresywna w stosunku do stopnia pokrewieństwa i wysokości schedy nabywców. Wynosi ona od 2 proc. (scheda 5—10 tys. mk., dziedziczona przez małżonka lub dzieci) do 60 proc. (scheda nad 20 milionów mk., dziedziczona przez krewnych dalszych nad czwarty stopień lub obcych). Wprowadzony podczas wojny w b. dzielnicy praskiej podatek od obrotu towarami (Umsatzsteuer) rozszerzono na całą Polskę przez podniesienie opłaty Stemplowej od kwitów i osobne opodatkowanie sprzedaży przedmiotów, zbytku opłatą w wysokości 10 proc. ceny sprzedażnej. Utrzymano na lata 1920 i 1921 w b. Kongresówce i b. Galicji podatek od przyrostu dochodu i zysków (t. zw. podatek od zyskowi wojennych), wcale wysoki, przyjmując jednak za podstawę porównawczą do obliczania pięciokrotność dochodu przedwojennego. W b. dzielnicy pruskiej podatku podobnego nie wprowadzono, gdyż istnieje tanu analogiczny stały podatek od przyrostu wartości majątku (Besitzsteuer). Podniesiono również kilkakrotnie wszelkie opłaty skarbowe, wprowadzając nawet specjalny podatek od posiadania safe'ówi depozytowych.

W zakresie podatków pośrednich zatrzymano wszystkie monopole dawniejsze i wojenne o charakterze administracyjnym; wprowadzone przez państwa zaborcze. Są więc niemi objęte spirytus, tytoń i papierosy, sól, cukier, sacharyna. Inne przedmioty, jak nafta i węgiel, są częściowym monopolem wskutek reglamentacji obrotu. Pod tym względem, istnieją różnice między poszczególnymi dzielnicami. Dochody z monopolów skarbowych i administracyjnych znacznie podwyższono, śrubując ceny towarów. Wprowadzono też niektóre nowe monopole, jak żegluga rzecznej i przeprowadzania rurociągów dla gazu ziemnego, ze względów raczej społecznych, dla kontroli, niż dla celów skarbowych. Istniejące akcyzy utrzymano w całej pełni, podwyższając ich stawki; wprowadzono wreszcie od stycznia 1920 r. jednolitą dla całego państwa taryfę celną, obciążającą specyficznie towary, dopuszczającą cła tak wywozowe, jak przywozowe i transytowe. Ma ona charakter wybitnie protekcyjny. Stawki są oznaczone w złocie z możliwością uiszczania ich w walucie papierowej za pokryciem agia (obecnie 1900 proc). W ogólności wszystkie podatki pośrednie są już bardzo wysrubowane i one głównie przynoszą dochody państwu.

Gorzej ma się rzecz z domenami i przedsiębiorstwami państwowymi. Poza świeżo wprowadzoną państwową loterią, stano-

wiącą monopol, wszystkie dają wciąż jeszcze deficyty z powodu nienormalnych warunków eksploatacji i zniszczenia wojennego. Same np. koleje miały dać podług budżetu w czasie od 1. IV. 1920 do 31. XII. 1920 r. deficytu z, górą 1 miliard marek, mimo kilkunastokrotnego podwyższenia opłat przewozowych, a dały go znacznie więcej. W tym zakresie zresztą konieczne są inwestycje i budowa szeregu linii kolejowych, która też została już rozpoczęta. To samo się tyczy poczt i telegrafów, które również dają deficyty.

Jak zatem widzimy, w dążności do zrównoważenia budżetu nie cofnięto się naogół przed bardzo znacznym wysiłkiem, bo podniesiono ciężary prawie pięciokrotnie, tak że według obliczeń z jesieni 1920 r. wynosiłyby na głowę ludności przeciętnej; zgórá 320 mk, po potrąceniu zaś monopolów i innych dochodów, których wpływy w pewnej części nie mogą być uważane za obciążenie ludności, tylko za cenę usług, około 250 do 300 mk.; obecnie naturalnie będą już one wynosić znacznie więcej.

Trudno już dalej podnosić obciążenie ludności w dziedzinie podatków bezpośrednich, poza niektórym źródłami, jak podatek gruntowy, który powinien być przemieniony na procentowy i przynosić niesłychanie więcej. Nie można też już dużo się spodziewać po podatkach pośrednich i innych oraz po opłatach. To też naprawa finansów Rzpltej musi polegać przedewszystkiem na możliwym zmniejszeniu wydatków, ograniczeniu ich do niezbędnych, połączone z możliwym zacięśnieniem zakresu funkcji państwowych, dalej na oszczędnej administracji, a wreszcie na energicznej egzekucji ustaw skarbowych, która dotychczas pozostawia jeszcze dużo do życzenia. Wszystkie zaś te wysiłki muszą iść w parze z uruchomieniem i ożywieniem produkcji narodowej. Nie może być mowy o uzdrowieniu skarbu państwa, póki produkcja narodowa przynajmniej najważniejszych artykułów nie będzie wystarczać na pokrycie zapotrzebowania kraju. W tym jednak celu należy z niej zdjąć hamujące ją więzy nadmiernej i nieudolnej reglamentacji państwowej, a z drugiej strony pogodzić się z; myślą, że dzieją tego własnymi siłami i kapitałami bez pomocy przedsiębiorców i kapitalistów za przyjaźnionej zagranicy nie przeprowadzimy. Postulaty te postawił też minister Steczkowski (gabinet Witos'a od listopada 1920 r.) za program swej działalności, są one jednak dotychczas wciąż jeszcze zbyt słabo realizowane.

A wreszcie warunkiem nieodzownym sanacji finansów jest uregulowanie wewnętrznej i zewnętrznej sytuacji politycznej państwa, ku czemu właśnie zdążamy obecnie.

Oto spis wszystkich ustaw oraz ważniejszych rozporządzeń, ogłoszonych z dziedziny prawa skarbowego polskiego:

Rok 1918.

- 1) N. 14 p. 32. Dekret z 30/10 1918 w sprawie wypuszczenia pożyczki państwowej.
- 2) N. 19 p. 56. Ustawa Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej z 7/12 1918.

Rok 1919.

- 1) N. 4 p. 89. Dekret z 31/12 1918 w przedmiocie upoważnienia Dyrekcji P. K. K. P. do przygotowania 500000000 marek polskich.
- 2) N. 7 p. 104. Dekret z 7/1 1919 w przedmiocie przepisów skarbowych !da obszarów Polski, które podlegały władzy b. ces. niem. nac. dowódcy na wschodzie
- 3) N. 7 p. 105. Dekret z 7/1 1919 w przedmiocie opłat skarbowych od umów ubezpieczenia.
- 4) N. 11 p. 128. Dekret z 29/1 1919 w przedmiocie poboru jednorazowej pań-, stwowej daniny od nieruchomości i majątku w kapitale.
- 5) N. 11 p. 129. Dekret z 29/1 1919 o skarbie narodowym powstałym z ofiar prywatnych.
- 6) N. 12 p. 135. Dekret z 5/2 1919 w przedmiocie podatku majątkowego,
- 7) N. 12 p. 136. Dekret z 5/2 1919 w przedmiocie wprowadzenia podatku od zysków wojennych.
- 8) N. 14 p. 145. Dekret z 7/2 1919 w przedmiocie opłat od podań oraz od świadectw urzędowych.
- 9) N. 14 p. 150. Dekret z 7/2 1919 w przedmiocie skarbowości gmin miejskich
- 10) N. 14 p. 151. Dekret z 7/2 1919 w przedmiocie skarbowości powiatowych związków komunalnych.
- 11) N. 14 p. 167. Dekret z 7/2 1919 w przedmiocie upoważnienia Dyrekcji P. K. K. P do przygotowania 250 milionów marek polskich.
- 12) N. 14 p. 174. Dekret z 5/2 1919 w przedmiocie jednostki monetarnej waluty polskiej.
- 13) N. 14 p. 183. Dekret z 7/2 1919 o Najwyższej Izbie Kontroli Państwa.
- 14) N. 20 p. 230. U. z 28/2 1919 w sprawie nazwy monety polskiej.
- 15) N. 27 p. 245. U. z 26/3 1919 w przedmiocie obowiązkowego stemplowania papierowych znaków pieniężnych.
- 16) N. 29 p. 252. U. z 28/3 1919 w sprawie zaciągnięcia pożyczki w wysokości 5 miliardów franków.
- 17) N. 31 p. 260. U. z 8/4 1919 w przedmiocie objęcia przez Ministerstwo Skarbu administracji skarbowej na ziemiach polskich, które wchodziły w skład b. monarchii austro-węgierskiej.
- 18) N. 44 p. 312. U. z 30/5 1919 w przedmiocie dalszego kredytu dla Skarbu Państwa w wysokości 500 milionów marek w P. K. K. P.
- 19) N. 65 p. 391. U. z 31/7 1919 o tymczasowej organizacji władz i urzędów skarbowych.
- 20) N. 84 p. 463. U. z 7/11 1919 o przymusowym wykupie monet złotych i srebrnych oraz złota i srebra w stanie nieprzerobionym.
- 21) N. 91 p. 492. U. z 20/11 1919 o walucie w obrębie b. dzielnicy pruskiej.
- 22) N. 95 p. 510. Rozp. Min. St. oraz Prz. i H. z 4,11 19 19 o taryfie celnej.
- 23) N. 96 p. 513. Rozp. Min. Sk. w przedmiocie ustanowienia stosunku marek polskich do koroa.
- 24) N. 98 p. 520. U. z 19/2 1919 w przedmiocie zmiany niektórych postanowień pruskiej ustawy o podatku dochodowym z 19/6 1906, obowiązującej w b. dzielnicy pruskiej.

Rok 1920.

- 1) N. 2 p. 3. U. z 18/12 1919 w sprawie wymiaru podatku czynszowego na lata 1919—1920 na obszarze b. zaboru austriackiego.
- 2) N. 2 p. 2. U. z 18/12 1919 w przedmiocie wprowadzenia zmian w ustawie o bezpośrednich podatkach osobistych itd. (podatki zarobkowy, rentowy i dochodowy w b. zaborze austriackim).

- 3) N. 15 p. 81. Przepis wprowadczy do ustawy z 31/7 1919 o tymczasowej organizacji władz i urzędów skarbowych (na razie dla 5 województw b. Kongresówki).
- 4) N. 17 p. 85. U. z 13/2 1920 w przedmiocie dalszej emisji biletów P.K. K. P.
- 5) N. 21 p. 115, U. z 27/2 1920 w przedmiocie wypuszczenia 5% krótkoterminowej wewnętrznej pożyczki państwowej z r. 1920.
- 6) N. 25 p. 152. U. z 27/2 1920 w przedmiocie wypuszczenia pięcioprocentowej długoterminowej wewnętrznej pożyczki państwowej z r. 1920-
- 7) N. 28 p. 167. U. z 24/3 1920 w przedmiocie zamiany asygnat pożyczki państwowej z roku 1918, suskrybowanej w złocie, po kursie nominalnym, na obligacje pożyczki z roku 1920.
- 8) N. 28 p. 166. U. z 24/3 1920 o stempowaniu i wymianie banknotów koronowych, emitowanych przez Bank Austriacko-Węgierski.
- 9) N. 31 p. 179. U. z 26/3 1920 w przedmiocie uzupełnienia ustawy z dnia 13/2 1920, dotyczącej dalszej emisji biletów Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej.
- 10) N. 31 p. 180. U. z 26/3 1920 w przedmiocie urządzania loterii i założenia Polskiej Państwowej Loterii Klasowej.
- 11) N. 38 p. 221. U. z 30/4 1920 w przedmiocie przyznania bonifikacji posiadaczom asygnat 5% wewnętrznej pożyczki państwowej z 1918 r.
- 12) N. 38 p. 216. U. z 29/4 1920 o zakazie dokonywania wypłat w walucie rublowej rosyjskiej i przeliczeniu zobowiązań rublowych na marki polskie.
- 13) N. 38 p. 217. U. z 30/4 1920 w przedmiocie dalszej emisji biletów Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej.
- 14) N. 38 p. 218. U. z 30/4 1920 o biletach skarbowych.
- 15) N. 38 p. 219. U. z 30/4 1920 o wypuszczeniu serji I. biletów skarbowych.
- 16) N. 45 p. 273. U. z 19/5 1920 w przedmiocie uwolnienia 5% długoterminowej wewnętrznej pożyczki państwowej od jednorazowej daniny majątkowej.
- 17) N. 42 p. 250 D. z 11/5 1920 w przedmiocie przyjmowania obligacji wojennych pożyczek austriackich przy subskrypcji wewnętrznej długoterminowej pożyczki państwowej z r. 1920.
- 18) N. 50 p. 305. U. z 8/6 1920 o podatku od skrzynek depozytowych.
- 19) N. 51 p. 314. Rozp. Min. Sk. oraz Przem. i H. z d. 1/7 1920 o taryfie celnej.
- 20) N. 55 p. 343. Rozp. Min. Sk. dotyczące wymiaru i poboru państwowego podatku od nieruchomości w miastach.
- 21) N. 60 p. 373. Rozp. Min. Sk. w przedmiocie zmiany względnie ograniczenia toku instancyj i zakresu działania władz i urzędów, podległych Dyrekcji Skarbu we Lwowie.
- 22) N. 49 p. 299. U. z 29/5 1920 w przedmiocie zmiany przepisów o opodatkowaniu spadków i darowizn.
- 23) N. 61 p. 389. U. z 14/7 1920 o podwyższeniu podatku gruntowego na obszarze b. zaboru austriacko-węgierskiego.
- 24) N. 61 p. 391. U. z 16/7 1920 w przedmiocie 4°/o państwowej pożyczki premijowej.
- 25) (D. M. S. N. 28 p. 416). Rozp. Min. Sk. w przedmiocie zmiany rozporządzenia z 12/5 1920 o rozciągnięciu na obszarze b. zab. ros. działania dekretu w przedmiocie wprowadzenia podatku od zysków wojennych z 5/2 1919 na zyski z lat 1919 i 1920.
- 26) N. 62 p. 400 D. z 14/7 1920 o przelaniu praw skarbowych państw niemieckich oraz praw członków niemieckich domów panujących na Skarb państwa polskiego.
- 27) N. 63 p. 413. U. z 16/7 1920 w przedmiocie utworzenia dla Skarbu kredytu w Polskiej Krajowej Kasie Pożyczkowej.
- 28) N. 62 p. 402 U. z 14/7 1920 o zmianie ustawy P. K. K. P.
- 29) N. 62 p. 404. U. z 15/7 1920 o zakazie wywozu zagranicę kruszców szlachetnych.

- 30) N. 66 p. 437. U. z 6/7 1920 w przedmiocie ujednostajnienia na obszarze b. zaboru rosyjskiego ustaw i rozporządzeń o podatku przemysłowym. (Obwieszczenie prostujące z 9/12 1920 N. 117 p. 778 D. U.)
- 31) N. 67 p. 455. U. z 16/7 1920 w przedmiocie wewnętrznej przymusowej pożyczki państwowej.
- 32) N. 67 p. 454. U. z 16/7 1920 o dalszej emisji biletów P. K. K. P.
- 33) N. 67 p. 456. U. z 16/7 1920 o rozciągnięciu na obszarze b. zab. austr. podatku wojennego na nadwyżki zysków towarzystw i dochodów osób poszczególnych za 1919 r.
- 34) N. 71 p. 477. U. z 14/7 1920 o ujednostajnieniu i podwyższeniu podatków gruntowych i podymnego na obszarze b. Król. Kongresowego.
- 35) N. 70 p. 469. U. z 16/7 1920 o podwyższeniu podatku domowo-klasowego na obszarach b. zaboru austro-węgierskiego.
- 36) N. 82 p. 550. U. z 16/7 1920 o państwowym podatku dochodowym i podatku majątkowym.
- 37) N. 73 p. 498. U. z 16/7 1920 o podwyższeniu i zrównaniu stawek przy niektórych opłatach stemplowych na obszarach b. zab. ros. i austr.
- 38) N. 76 p. 517. U. z 16/7 1920 o podatku od kapitałów i rent.
- 39) N. 75 p. 509. U. z 16/7 1920 o opłatach stempl. od ubezpieczeń.
- 40) N. 79 p. 528. U. z 16,7 1920 o opłacie stemplowej od sprzedaży przedmiotów zbytku.
- 41) N. 83 p. 553. U. z 16,7 1920 o opłatach stempl. od weksli.
- 42) N. 92 p. 605. Rozp. Rady Obrony Państwa z 22/9 1920 o dalszej emisji biletów P. K. K. P.
- 43) N. 86 p. 570. Rozp. Rady Obrony Państwa z 25/8 1920 o jednorazowej daninie na potrzeby wojska (nie weszła w życie).
- 44) N. 92 p. 601. Rozp. Rady Obr. Państwa z 17/9 1920 w przedmiocie zmiany art. 4 ustawy z dnia 16/7 1920 w przedmiocie 4% państwowej pożyczki premijowej.
- 45) N. 92 p. 603. Rozp. Rady Obr. Państwa z 17/9 1920 w przedmiocie uiszczania podatków bezpośrednich.
- 46) N. 98 p. 647. Rozp. Rady Min. z 22/9 1920 o ustaleniu norm dochodu osób fizycznych, wolnego od opodatkowania w roku 1920.
- 47) N. 101 p. 666. U. z 6/7 1920 w przedmiocie opłaty stemplowej od kart do gry.
- 48) N. 105 p. 692. U. z 28/10 1920 w przedmiocie przeprowadzenia wewnętrznej przymusowej pożyczki państwowej.
- 49) N. 112 p. 734. U. z 19/11 1920 o upoważnieniu Ministra Skarbu do udzie = lania gwarancji finansowej do sumy 400 000 000 marek polskich.
- 50) N. 112 p. 738. U. z 26/11 1920 o kredycie Skarbu Państwa w P. K. K. P.
- 51) N. 112 p. 739. U. z 26/11 1920 o dalszej emisji biletów P. K. K. P.
- 52) N. 112 p. 740. U. z 26/11 1920 w przedmiocie częściowej zmiany rozporządzenia Rady Obr. Państwa z 25/8 1920 o jednorazowej daninie na potrzeby wojska.

Rok 1921.

- 1) N. 3 p. 6. U. z 16/12 1920 w przedmiocie poboru należności ekwiwalentowej na obszarze b. dzielnicy austriackiej za rok 1921.
- 2) N. 9 p. 44. Rozp. Rady Min. z 15/1 1921 w przedmiocie przekazania Min. Skarbu zarządu spraw celnych na obszarze b- dzielnicy pruskiej.
- 3) N. 11 p. 64. Rozp. Min. Skarbu z 13 12 1920 o postępowaniu celnym
- 4) N. 26 p. 150. Rozp. Min. Skarbn z 20/1 1921 w przedmiocie utworzenia wydziału V-go w izbach skarbowych (sprawy opłat skarbowych).

Edward Taylor, Poznań.

4. Prawo i proces karny w b. dzielnicy pruskiej.

Jednym z celów Komisariatu Nacz. Rady Lud, która po wybuchu powstania w dniu 27 grudnia 1918 r. objęła, w swe ręce ster władzy, było przygotowanie się na przejęcie w chwili odłączenia się od Niemiec administracji dzielnicy, a konsekwencją tego było też podjęcie prac na polu nowej organizacji wszystkich dziedzin życia publicznego i społecznego, a więc też sądownictwa. Stanowisko, jakie w tym względzie zajął Komisariat, względnie utworzony w jego łonie Wydział Administracji Sądownictwa, streszczało się w tem, by celem uniknięcia chaosu i zamieszania nie zmieniać podstawowych zasad wymiaru sprawiedliwości, lecz tylko nagiąć je i zastosować do nowej sytuacji politycznej. Z tego też powodu całe niemieckie ustawodawstwo pozostaje niemal niezmienione, a jedynie dziedzina prawa karnego, mająca tak doniosłe znaczenie polityczne, ulega pewnej reformie.

Jako stan przejściowy w tej reformie należy uznać rozporządzenia wydane przez Komisariat, a dotyczące powołania do życia sądów doraźnych i określające ich kompetencje. Rozporządzeń tych, zawierających nowe po części przepisy tak prawa, materialnego jak i formalnego, ukazało się pięć i tak:

1) rozporządzenie z dnia 13 stycznia 1919 r. (Tygodnik Urzędowy, str. 7) poddaje rozpatrywaniu przez sądy doraźnie następujące czyny karalne, spełnione przez osoby cywilne po dniu 28 grudnia 1918 r.:

a) morderstwa, rozboje, ciężkie kradzieże, podpalania, wymuszania,

b) uszkodzenia urządzeń komunikacyjnych, pocztowych, telegraficznych i telefonicznych,

c) bezprawne odbywanie rewizyj,

d) wykroczenia przeciw rozporządzeniom władz wojskowych i cywilnych;

a ustala ono zarazem sposób prowadzenia śledztw i skład sądów doraźnych oraz postanawia, iż wyroki śmierci wykonuje się przez rozstrzelanie;

2) rozporządzenie z 4 lutego 1919 r. (Tygodnik Urzędowy, str. 22), które rozszerza kompetencje sądów doraźnych;

3) rozporządzenie z 15 maja 1919 r. (Tygodnik Urzędowy, str. 47), które traktuje o wymiarze kary zapomocą mandatu karnego na wypadek przyznania się obwinionego do winy lub udowodnienia winy na mocy zeznań świadków lub innych danych;

4) rozporządzenie z 12 czerwca 1919 r. (Tygodnik Urzędowy, str. 105), oddające rozpoznaniu sądów doraźnych przestępstwa

z §§ 257 do 261 kod. karnego, o ile ukrywanie i paserstwo dotyczy czynów, podlegających rozpatrywaniu przez sądy doraźne, oraz obrazy, o ile władza śledcza uzna, że wdrożenie postępowania leży w interesie publicznymi; wreszcie

5) rozporządzenie z 19 lipca 1919 r. (Tygodnik Urzędowy, str. 159) w przedmiocie przestępstw 'zagrożających bezpieczeństwu państwowemu i publicznemu, karzące te czyny w braku okoliczności łagodzących śmiercią, i oddające je do rozpatrywania sądom doraźnym.

Materjalnem prawem karnem zajmuje się rozporządzenie karne o zdradzie i t. d. z dnia 11 czerwca 1919 r. (Tygodnik Urzędowy, str. 103). (Przepisy tego rozporządzenia definiują pojęcie zbrodni zdrady zgodnie z § 90 kod. kam., podciągając nadto pod to pojęcie przestępstwo popełnione przez to, iż ktoś, nie należąc do nieprzyjacielskich sił zbrojnych, bierze udział w walce z bronią w ręku przeciwko polskim lub sprzymierzonym siłom zbrojnym; karą za zbrodnię zdrady ma być, w miejsce przewidzianego w § 90 kod. karn. dożywotniego więzienia, kara śmierci. Za przestępstwo też uważa owo rozporządzenie rozsiewanie fałszywych wiadomości lub pogłosek o liczbie, o ruchach wojennych nieprzyjaciela lub o rzekomych jego zwycięstwach, mogących wywołać zaniepokojenie (kara więzienia do roku lub grzywna do 10.000 marek), tudzież okazywanie wrogię polskości usposobienia (karą grzywna aż do stu tysięcy marek lub więzienie, do roku).

Poza wymienionemi owemi przejściowemi rozporządzeniami, które zresztą rozporządzeniem z dnia 15 grudnia 1919 r. Nr. 189 zostały zniesione za wyjątkiem zawartych w nich przepisów, dotyczących prawa materjalnego i sposobu wykonania wyroku śmierci przez rozstrzelanie, stosunek mstawodawstwa niemieckiego do zmienionych warunków politycznych określa ustawa sejmowa z, 1 sierpnia 1919 r., poz. 385 (Dziennik Praw, str. 675). Ustawa ta, stanowiąc, że ziemie b. dzielnicy pruskiej, które z mocy postanowień traktatu wersalskiego z dnia 28 czerwca 1919 r., stały się nierozzerwalną częścią składową Rzeczypospolitej Polskiej, podlegają całkowicie władzy organów centralnych Rzeczypospolitej Polskiej, i stwarzając Ministerstwo b. dzielnicy pruskiej z siedzibą w Warszawie, mówi, iż dotychczasowe ustawy i rozporządzenia pozostają nadal w mocy, lecz równocześnie w art. 6 oddaje Ministrowi byłej dzielnicy pruskiej niejako część władzy ustawodawczej, gdyż po pierwsze upoważnia go do wydawania w porozumieniu z właściwymi Ministrami przepisów wykonawczych dla wprowadzenia polskich ustaw oraz do wydawania rozp., zaprowadzających zmiany niemieckich ustaw i rozporządzeń, potrzebnych celem odła-

czenia władz i urzędów od Niemiec i przystosowania ich ustroju i procedury do nowych warunków, a powtóre zleca mu przygotowanie przejścia wszystkich władz i urzędów b. dzielnicy pruskiej pod bezpośrednie kierownictwo właściwych Ministrów; oraz, przeprowadzenie reorganizacji tych władz stosownie do zasad dla całego państwa przyjętych. W ślad tych postanowień wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych opiera się w b. dzielnicy pruskiej:

a) na ustawie o ustroju sądownictwa, z 27 stycznia 1877 r.,

b) na Kodeksie Karnym Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 r.; dosłowny przekład polski tego kodeksu wydał Departament Sprawiedliwości Ministerstwa b. dzieln. pruskiej w 1920 r. w układzie częściowo zmienionym późniejszymi rozporządzeniami, sięgającą aż po koniec 1918 r.;

c) na ustawie z dnia 18 marca 1921 r. poz. 181 (Dzienniki Ustaw R. P., str. 396); ustawa ta zmienia kwalifikację przestępstw w ten sposób, że każdy czym, zagrożony osadzeniem, w twierdzy, więzieniu, albo grzywną ponad tysiąc pięćset marek, uważa się za występki; nadto postanowienia tej ustawy podwyższają dziesięciokrotnie kwoty pieniężne, określające według obowiązujących w b. dzielnicy pruskiej, a przed dniem, 8 stycznia 1919 r. wydanych ustaw i rozporządzeń niemieckich i pruskich najwyższe granice wymiaru lub stały wymiar grzywien pojedynczych i zbiorowych, nawiązek i wynagrodnego;

d) zaś postępowanie czyli procedura karna opiera się na ustawie z, 1 lutego 1877 r., ze zmianami, wprowadzonymi rozporządzeniami z, 18 sierpnia 1896 r., 17 maja 1898 r. i 13 czerwca 1902 r.

W wykonaniu powyżej powołanej ustawy z, 1 sierpnia 1919 r. rozwija się reforma. Praca w tym kierunku skupia się w Departamencie Sprawiedliwości Ministerstwa b. dzielnicy pruskiej i stawia sobie za cel spolszczenie sądownictwa oraz uzyskanie możliwie jak najdalej idącego uzgodnienia z ustawodawstwem obowiązującym w innych ziemiach Rzeczypospolitej.

Zmiany, wprowadzone w niemieckich i pruskich ustawach i rozporządzeniach, z pominięciem zmian zaistniałych na mocy rozporządzeń Ministra b. dzielnicy pruskiej a traktujących o nowych ogólnych ramach ustroju, sądów, dają następujący obraz:

Według dawniejszych przepisów do rozpatrywania i rozstrzygania spraw karnych, należących przed Sądy Powiatowe (dawniej zwane Amtsgerichte, sądy okręgowe) były właściwe sądy ławnicze (Schöffengerichte), orzekające w składzie sędziego zawodowego i dwóch ławników (§ 25 i 26 niem, ustawy o ustroju sądownictwa), wylosowanych z listy ułożonej na podstawie spisów, złożonych

przez naczelników gmin w myśl przepisów, zawartych w §§ 31 i nast. wspomnianej ustawy o ustroj sądownictwa. Rozporządzenie z dnia 15 grudnia 1919 r., Nr. 186 (Tygodnik Urzędowy, str. 416) w ustroju owym- wprowadza zmiany, powołując w zakresie orzecznictwa karnego w miejsce lub obok sądów ławniczych, tudzież w miejsce lub obok sędziów powiatowych sądy pokoju. Te sądy pokoju orzekają również w komplecie trzech osób, tj. przewodniczącego, od którego atoli nie wymaga się kwalifikacji na urząd sędziowski, i dwóch ławników, których mianuje prezes Sądu Okręgowego po wysłuchaniu władz administracyjnych, i one w swym pełnym składzie mają prawo wydawania mandatów karnych. Sędziowie pokoju pełnią swój obowiązek honorowo, otrzymując jedynie zwrot kosztów, a pod względem służbowym zrównani są z sędziami powiatowymi. W zakresie właściwości sądów pokoju wprowadza w dotychczasowym § 27 ustawy o ustroju sądownictwa zmianę ustawa z 18 marca 1921, poz. 181 (Dziennik Ustaw, str. 396), oddając tym sądom pokoju orzecznictwo przy występkach zagrożonych grzywną do 6.000 marek, tudzież przy przestępstwach kradzieży (§ 242 kod. kar.), sprzeniewierzenia (§ 246 kod. karn), oszustwa (§ 263 kod. karn.) i przestępstwa umyślnego i bezprawnego uszkodzenia rzeczy (§ 303 kod. karni.), o ile szkody wzgl. wartość ,rzeczy, objętych owymi przestępstwami, nie przenosi kwoty tysiąca pięciuset marek. Prokuraturze przyznano też po myśli rozporządź. z 15 grudnia 1919 r. Nr. 185 prawo wystąpienia z wnioskiem o wydanie mandatu karnego przy Sądach Powiatowych (pokoju) do wysokości 2000 marek względnie 3 miesięcy więzienia albo łącznie obu kar.

Gruntownej reformie uległ wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych, należących do kompetencji Sądów Okręgowych, zwanych dawniej Landgerichte, sądami ziemiańskimi; wprowadzone w tym kierunku zmiany ujmuje rozporządzenie o organizacji sądownictwa karnego w b. dzielnicy pruskiej z dnia 15 grudnia 1919 r., Nr. 185 (Tygodnik Urzędowy, str. 414 i nas.). Według przepisów w owem rozporządzeniu zawartych Sąd Okręgowy jest właściwym do rozpatrywania i orzekania:

a) wszystkich zbrodni, przyczem działalność sądów przysięgłych została zawieszoną aż do czasów wypracowania nowych zasad organizacji tych sądów, a nadto poddano kompetencji Sądów Okręgowych zbrodnie zdrady stanu i zdrady; kraju (§§ 80 do 93 kod. kara.), dla których dotąd w myśl § 136 L. 1 ustawy o ustroju sądownictwa pierwszą i ostatnią instancją był Sąd Rzeszy;

b) dla wszystkich występków, nienależących do orzecznictwa sądów ławniczych i pokoju;

c) dla odwołań przeciw wyrokom sądów ławniczych, sądów pokoju i sędziego powiatowego.

Orzecznictwo w sądach okręgowych wykonują obecnie Izby kamie, rozstrzygając ma rozprawie głównej w gronie dwóch sędziów zawodowych i trzech sędziów niezawodowych, mianowanych przez prezesa Sądu Okręgowego po wysłuchaniu władz administracyjnych, a poza rozprawą główną w gronie dwóch sędziów zawodowych (za czasów niemieckich komplet Izby karnej składał się z dyrektora i czterech sędziów-prawników). Dla specjalnych zbrodni, a w szczególności w sprawach o morderstwo (§211 kod. kam.), zabójstwo (§§ 212 do 215 kod. karn.), rozmyślne podpalenie (§ 306 do 308 kod. karn.), o zgwałcenie, shańbienie zapomocą gwałtu oraz na osobach umyślowo chorych lub będących w stanie bezprzytomnymi i wyłączającym wolną wolę (§§ 177, 176 L. 1, 2 i 178 kod. kara.), o zdradę stanu i zdradę kraju (§§ 80 do 93 kod. kam.) liczba członków Izby karnej podwyższa się do siedmiu; a mianowicie komplet sądzący składa się z dwóch sędziów zawodowych i pięciu sędziów niezawodowych. Drugim specjalnym przepisem jest postanowienie, zawarte w art. 13 ust. z 18 marca 1921, poz. 177, wydanej w przedmiocie odpowiedzialności urzędników za przestępstwa popełnione z chęci zysku (Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z 1921 r., str. 388 i nast.), według której Izba karna złożona z trzech sędziów zawodowych orzeka w sprawach o przestępstwa kradzieży, sprzeniewierzenia, oszustwa (także udział), popełnione przez urzędnika w związku z jego urzędowaniem i z pogwałceniem obowiązków urzędowych lub służbowych.

Wzmiankowane wyżej rozporządzenie Nr. 185 z 1919 r. wprowadza też pewne uproszczenia w postępowaniu karnem i tak:

Przypadki, w których śledztwa wstępne musi być przeprowadzone, ograniczono jedynie do zbrodni o morderstwo, zabójstwo, rozmyślne podpalenie, do zbrodni z §§ 177, 176 L. 1, 2, 178 kod. karn (zbrodnie przeciw obyczajności), oraz do zbrodni zdrady stanu i zdrady kraju, zastrzegając jednak prokuraturze prawo stawiania wniosku na wdrożenie śledztwa karnego i w innych sprawach, należących do właściwości Sądów Okręgowych, i upoważniając ją do żądania, aby poszczególnie sędziowskie czynności śledcze po myśli § 160 ust. o post. kara. prócz sędziego powiatowego mógł także przeprowadzać sędzia śledczy przy tym Sądzie Okręgowym, w którego obrębie: czynność ma być wykonaną. Według dawnego brzmienia § 126 ust. o post. karn. przedłużenie aresztu śledczego ponad jeden tydzień wymagało ponownego w tym kierunku wniosku prokuratora i to: o ile chodziło o wykroczenie, prokuratura musiała wniosek o utrzymanie w mocy nakazu aresztowania odnawiać co

tygodnia, a o ile chodziło o występki lub zbrodnie, co dwa tygodnie. Przepis ten zniesiono bez naruszenia, naturalnie prawa zażalenia oraz wniosku o uchylene nakazu aresztowania.

W sprawach mniejszej wagi, względnie mniej obszernych, zezwala wspomniane rozporządzenie na pominięcie w aktach oskarżenia nawet przy sprawach, należących do orzecznictwa Izb karnych, przedstawienia istotnych wyników dochodzeń, a uchylają: przepis § 196 ust. o post. karn., postanawiający, iż po zamknięciu śledztwa wstępnego sąd ma powziąć uchwałę o wszczęciu postępowania głównego, uznaje za wystarczające w miejsce owej uchwały wszczynającej postępowanie głównie doręczenie oskarżonemu wezwania na rozprawę główną z podaniem — o ile mu przedtem nie doręczono aktu oskarżenia albo mandatu karnego — przedmiotu oskarżenia i listy świadków.

Wbrew dotychczasowemu § 199 post. karn. postanawia art. 14 rozporządzenia Nr. 185, iż na skutek każdego wniesionego oskarżenia należy bez poprzedniego oświadczenia się oskarżonego wyznaczyć termin do rozprawy głównej, co atoli nie narusza prawa przewodniczącego do zwrócenia aktów prokuraturze celem przeprowadzenia dochodzeń.

Również przepisy co do postępowania dowodowego uległy o tyle zmianie, że przy rozprawach o występki oraz zbrodnie z paragrafów 243, 244 (kradzież kwalifikowana) oraz z § 261 (ukrywanie przestępstwa nawrotnie), z § 264 (oszustwo nawrotne) kod. karn. sąd orzeka, które dowody mają być przeprowadzone, jeżeli świadków lub biegłych wezwano bezpośrednio, lub jeżeli dostarczono na rozprawę inne środki dowodowe.

Paragr. 123, 124 ustawy o ustroju sądownictwa zostają zmienione przez art. 16, 17 rozporz. Nr. 185/19; pierwszy z tych artykułów uchyla środek prawny dalszego zażalenia, jako też rewizję przeciw wyrokom Izb karnych jako instancji odwoławczej, a drugi stanowi, że Senat karny Sądu Apelacyjnego orzeka jako instancja zażaleniowa i rewizyjna w gronie trzech sędziów zawodowych w miejsce dawnych pięciu sędziów, przyczem ustawa sejmowa z 9 lipca 1920 r., poz. 370 (Dz. Ust. Rzeczyp. Pol., str. 1040), w zakresie właściwości Sądów Apelacyjnych wciąga orzecznictwo na rewizje wniesione od wyroków Sądów Okręgowych jako pierwszej instancji w sprawach o przestępstwa, których akt oskarżenia nie kwalifikuje jako zbrodnie, i w których nie zapadli jeszcze do dnia 1 sierpnia 1920 r. wyrok Sądu Najwyższego.

O ile chodzi o instancję najwyższą, to w miejsce Sądu Rzeszy wstąpił Sąd Najwyższy w Warszawie, którego ustrój opiera się na Pzepisach Tymczasowych o urządzeniu sądownictwa w b. Kro-

lestwie Polskiem, uchwalonych przez Tymczasową Radę Stanu Królestwa Polskiego na posiedzeniu dnia: 18 lipca 1917 r. (Dziennik Urzędowy Departamentu Sprawiedliwości Tymczasowej Rady Stanu Kr. Pol., str 3 i nast.), a wedle których Izby Sądu Najwyższego w sprawach karnych orzekają w składzie trzech sędziów Sądu Najwyższego w przeciwieństwie do przepisów niemieckich, oddających orzecznictwo karne w Sądzie Rzeszy kompletowi siedmiu, a przy (zbrodni zdrady kraju i zdrady stanu kompletowi trzynastu sędziów. O ile kompetencja Sądu Najwyższego w zakresie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych uległa zmianie, wynika to z powyżej przytoczonych nowych postanowień (odebranie orzecznictwa w pierwszej instancji w sprawach o zbrodnie §§ 80 do 93 kod. kara., uchylenie dalszego zażalenia jakoteż rewizji przeciw wyrokom Izb (karnych jako instancji odwoławczej, wreszcie przeniesienie rewizji w sprawach o przestępstwa nie kwalifikowanych w akcie oskarżenia jako zbrodnie na Sady Apelacyjne). Niezmienionymi pozostały natomiast przepisy niemieckiej ustawy o postępowaniu w sprawach karnych, dotyczące rewizyj, w których ma orzekać Sąd Najwyższy (art. 3 rozporządzenia z 15 maja 1920 r., poz. 208 — Dziennik Urzędowy, str. 507 i nast.).

O ile chodzi o Urzędy Prokuratury;, to w tym względzie nowe postanowienia zawarte są:

1) w art. 18 rozporządzenia tylekrotnie już wymienionego rozporządzenia Nr. 185/19, zmieniającym brzmienie § 143 L. 3 niemieckiej ustawy o ustroju sądownictwa w ten sposób, że przy Sądach Powiatowych, w siedzibach Sądów Okręgowych położonych, tworzy się „podprokuraturę przy Sądzie Powiatowym” wspólną dla wszystkich Sądów Powiatowych, należących do obwodu danego Sądu Okręgowego, przyczem zarząd wymiaru sprawiedliwości ma prawo utworzenia w, razie potrzeby także poza siedzibą Sądu Okręgowego „podprokuratury przy Sądzie Powiatowym”, wspólnej dla kilku Sądów Powiatowych; podprokuratorami przy Sądach Powiatowych oraz ich zastępcami (dawniej zwani Amtsanwälte beim Amtsgerichte i Terminsdelegierte) mogą być osoby, którym inne funkcje prokuratorskie nie przysługują;

2) w rozporządzeniu z dnia 15 grudnia 1919 r. Nr. 181 o urzędach i urzędnikach sądowych (Tygodnik Urzędowy, str. 409 i nast.); ono w art. 7, będącym w związku z art. 2 rozporządzenia o kwalifikacjach sędziowskich i prokuratorskich w b. dzielnicy pruskiej z dnia 15 grudnia 1919 r. Nr. 184 (Tygodnik Urzędowy, str. 414), mówi, iż przy Sądach Okręgowych można ustanowić Podprokuratorów pomocniczych bez kwalifikacyj sędziowskich tak, że podobnie jak sędziami śledczymi przy Sądach Okręgowych, tak i podprokuratorami pomocniczymi mogą być mianowani:

aplikanci sądowi z b. dzielnicy pruskiej, prawnicy z dyplomem ukończenia wydziału prawniczego według przepisów, obowiązujących w b. zaborze rosyjskim, wreszcie aplikanci przy sądach w b. dzielnicy austriackiej oraz prawnicy, którzy ukończyli uniwersytet austriacki i według przepisów w Austrii obowiązujących zdali conajmniej drugi egzamin państwowy;

3) wreszcie rozporządzenie z dnia 31 stycznia 1920 r. (Dziennik Urzędowy, str. 111 i nast.) zezwala Zarządowi wymiaru sprawiedliwości mianować w naszej dzielnicy podprokuratorami komisaryjnymi przy Sądach Okr. te osoby, które mają wprowadzić wymagane po myśli powołanego pod 2. rozporządzenia Nr. 184/19 kwalifikacje sędziowskie i prokuratorские, lecz które są zajęte w innym urzędzie lub zawodzie, umożliwiając w ten sposób powierzanie funkcji prokuratorских w Sądach Okręgowych i adwokatom, co ze względu na znany brak prawników-Polaków było tak potrzebne, jak postanowienia pod 2. wyszczególnione.

Słów jeszcze parę należy poświęcić sprawie języka urzędowego. Kwestię tę reguluje rozporządzenie o języku urzędowym w sądownictwie i notariacie w b. dzielnicy pruskiej z dnia 15 grudnia 1919 r. Nr. 183 (Tygodnik Urzędowy, str. 412 i nast), wydane z mocą obowiązującą po dzień 1 kwietnia, 1923 r. Główna zasada tego rozporządzenia zawarta jest w art. 1 i 3, stanowiących, iż językiem urzędowym w sądownictwie jest język polski, lecz że każdemu, którego językiem ojczystym jest język niemiecki, wolno się zwracać do sądu, i urzędników sądowych w tym języku niemieckim tak ustnie jak i na piśmie. Od pierwszej części tej zasady czyni owe rozporządzenie pewne wyjątki. W szczególności tak, jak z jednej strony wyraźnie zabrania urzędnikom wymiaru sprawiedliwości, władającymi językiem polskim, posługiwania się językiem niemieckim, tak z drugiej strony zezwala urzędnikom, którzy nie są zdolni do spełniania czynności w języku polskim, na używanie w urzędowaniu języka niemieckiego, a to aż po dzień 1 kwietnia 1923 r., zastrzegając jedynie wyłączone prawo dla języka polskiego odnośnie do pism wystosowanych przez sądy i prokuratury do innych dzielnic Rzeczypospolitej Polskiej. Wyżej wymieniona zasada obowiązuje również co do rozpraw z następującymi zmianami:

Jeżeli przewodniczący nie włada językiem polskim lub jeżeli w gronie sędziowskim zasiada sędzia, nierozumiejący języka polskiego, rozprawa toczy się w języku niemieckim, o ile wszyscy sędziowie i przedstawiciel prokuratury tym językiem władają, a o ile stawające strony, świadkowie, biegli posługują się językiem pol-

skini, to ich przemówienia tłumaczy na, język niemiecki albo członek sądu, rozumiejący język polski, albo przybrany tłumacz. Sentencję czyli tenory wyroków ogłasza się w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej i to wyłącznie w języku polskim, a jeżeli w gronie sądzącym nie zasiada sędzia władający językiem polskim, wówczas tłumacz wygłasza przełożoną przez się na język polski sentencję wyroku. Wypracowania pisemne wyroku winne być ułożone w języku polskim, chyba, że wyrok ma pisać sędzia niewładający tym językiem, lecz w owym wypadku na czele wyroku muszą być wypisane słowa polskie: „W Imieniu Rzeczypospolitej Polskiej”, oraz musi być przed tekstem niemieckim umieszczony przekład polski sentencji wyroku i ten przekład polski jest tekstem miarodajnym.

Dziś, gdy liczba urzędników wymiaru sprawiedliwości, niewładających językiem polskim, jest wprost minimalna, wszystkie te wyjątkowe przepisy stają się z dnia na dzień coraz mniej aktualne.

Wkońcu dla informacji zaznaczyć trzeba, że przedstawione w niniejszym szkicu zmiany niemieckiej ustawy o postępowaniu karnym zawarte są w polskim przekładzie procedury karnej, uskutecznionym na mocy upoważnienia udzielonego rozporządzeniem Ministra byłej dzielnicy pruskiej z 2 maja 1920 r., poz. 217 (Dziennik Urzędowy, str. 528), tak iż owa w polskim języku wydana ustawa podaje tekst przepisów obecnie obowiązujących, w toku zaś i na ukończeniu jest praca nad ustaleniem w myśl rozporządzenia z 5 lipca 1920 r., poz. 334 (Dziennik Urzędowy, str. 741) polskiego brzmienia niemieckiego kodeksu karnego z roku 1871 i niemieckiej ustawy o ustroju sądownictwa (upoważnienie zawarte w rozporządzeniu poz. 217 Dziennika Urzędowego z r. 1920); nowe te, wydawnictwa uwzględnią już zmiany, wynikające z później wydanych ustaw i rozporządzeń.

Tadeusz. Zajączkowski,
Sędzia Sądu Apelacyjnego.

5. Zobowiązania międzynarodowe Polski

W dalszym ciągu sprawozdania, umieszczonego w pierwszym zeszybie „Ruchu”, zamieszczam następujące daty:

1. Polsko-niemiecka Umowa Amnestyjna z d. 1 paźdz. 1919 r.
2. Polsko-niemiecki układ urzędniczy z d. 9 listopada 1919 r.
3. Umowa polsko-niemiecka o wycofaniu wojsk z odstąpionych obszarów i oddanie zarządu cywilnego z d. 25 listop. 1919 r.
4. Deklaracja o prawie ingerencji komisji reparacyjnej do układów finansowych między Polską a Niemcami.
5. Umowa między Rządem Polskim a Niemieckimi, dotycząca wejścia w życie Traktatu: Wersalskiego, z d. 9 stycznia 1920 r.

6. Układ o organizacji prowizorycznej wojskowej komunikacji kolejowej między Prusami Wschodn. a Niemcami, z d. 9 stycznia 1920 r.

7. Dodatkowa polsko-niemiecka Umowa Amnestyjna, z d. 12 lutego 1921 r.

8. Konwencja z d. 15 marca 1886 w sprawie wymiany wydawnictw urzędowych i innych publikacyj — przystap. Polski zgłoszone rządowi belgijskiemu przez posła w Brukseli d. 19 listop. 1920 r. na mocy upoważn. Ml S. Z.

9. Konw. z 5. 7. 1890 w sprawie międzynarodowej publikacji taryf celnych — przystap. Polski zgłosz. Rządowi Belg. przez posła w Brukseli d. 25 listop. 1920, na mocy upoważ. M. S. Z.

10. Umowa polsko-czeska w przedmiocie obywatelstwa i spraw z niem związanych, podpisana w Pradze 29 listop. 1920 r.

11. Konwencja o zakazie pracy nocnej kobiet, podpisana w Bernie 26 września 1906 r.

12. Konw. o zakazie używania białego fosforu przy fabrykacji zapalek, podp. 26 września, 1906 r. w Bernie.

13. Konwencja o zwalczaniu handlu żywym towarem, podp. 18 maja 1904 r., 4 maja 1910 r. w Paryżu.

14. Umowa o zakazie obiegu wydawnictw pornograficznych, podp. 4 maja 1910 w Paryżu.

15. Umowa tymczasowa o utrzymaniu gospodarstw rolnych na pograniczu polsko-niemieckim, ratyf. 26 stycznia 1921.

16. Układ polsko-niemiecki o przejęciu wymiaru sprawiedliwości — ratyf. 27 listopada 1920 r.; wym. ratyf. 30 listop. 1920 r.

17. Umowa kolejowa z Czechami, podp. w Pradze 24 czerwca 1920 r.

18. Umowa kompensacyjna handlowa z Węgrami, podpisana w Budapeszcie 11 lutego 1921 r.

19. Umowa kompensacyjna hadlowa z Austrią, podp. w Warszawie 17 marca 1920 r.

20. Polsko-rosyjski układ o repatriacji, podpisany w Rydze 12 paźdz. 1920 r., ogłoszony w Nr. 59 „Monitora Polskiego”.

W międzyczasie od 1 listop. 1920 r. podpisany został Traktat pokoju między Polską a Rosją i Ukrainą w Rydze d. 18 marca 1921 r. (Traktat Pokoju między Polską a Rosją i Ukrainą). Umowa ta posiada pierwszorzędną polityczną i gospodarczą doniosłość, ustala bowiem wasze granice wschodnie i reguluje stan prerensyj naszych do Rosji. Równie wielkiej doniosłości jest Konwencja polsko-gdańska, podpisana w Paryżu d. 29 listop. 1920 r., normująca w wykonaniu Traktatu Wersalskiego stosunek Gdańska do Polski.

Uzupełniając poprzednie sprawozdanie, uważam za wskazane dodać, iż tak zwany Traktat o mniejszościach nosi nazwę Traktatu

między Głównymi Mocarstwami Sprzymierzonymi i Stowarzyszonymi a Polską, oraz iż ogłoszony został w „Dzienniku Ustaw” później od Traktatu Pokoju między Mocarstwami Sprzymierzonymi i Stowarzyszonymi a Niemcami, a mianowicie w Nr. 110 z roku ubiegłego poz. 728, — jako też sprostować datę ratyfikacji Układu o przywróceniu własności przemysłowej, naruszonej w czasie wojny — na d. 30 września 1920 r. Nakoniec Układ między Polską a Rumunią o wprowadzeniu komunikacji bezpośredniej z d. 3 listopada 1919 r. ogłoszony zastał nie w „Dz. Ustaw”, lecz w „Dzienniku Rozporządzeń Ministerstwa Kolei”.

E. Sobolewski (Warszawa.)